

SZOCIÁLPOLITIKAI SZEMLE

SZERKESZTI: DR LANGZI JENŐ

TÁRSSZERKESZTŐ: DR KADOSA MARGEL

Ed. Bernstein: A kollektív munkaszerződés jövője Németországban,

A Szociálpolitikai Szemle eredeti közleménye.

A kollektív munkaszerződés, amely alatt általában a szervezett munkások vagy más alkalmazottak és a vállalkozóknak a munkaviszony egyes részleteire vonatkozó szerződészerű megállapodását - a munkatarifát - szokták érteni, nem új jelenség Németországban. De az e fajta megegyezések régebben csak kivételes esetekben lettek állandó jogok forrásává és híjjával voltak az általános ellenőrzésnek. Már pedig e nélkül teljesen ki voltak szolgáltatva az üzleti konjunktúra változásainak és így csak kivételesen vonhatták magukra a szociálpolitikusok figyelmét. Több mint három évtizedes szervezeti mozgalomra volt szükség Németországban, míg a hivatalos birodalmi statisztika a kollektív szerződések felkutatásához hozzá fogott.

A császári statisztikai hivatal munkás-statisztikai osztályának a németországi tarifális szerződésekre vonatkozó és három évre - 1903-tól 1905-ig - terjedő első kutatása 1577 tarifát hozott a hivatal tudomására. Ezek 46.500 üzemre és kb. 400.000 munkásra vonatkoztak. A hivatal e tapasztalatok alapján az akkori németországi munkatarifák számát legalább 3000-re, a hatályuk alatt álló munkásokét pedig egy fél millióra becsülte. A későbbi nyomozásokból kitűnt, hogy e becslés adatai nem túlzottak.

D á t u m	Tarifális szerződések	A résztvevő üzemek	A résztvevő munkások
s z á m a			
1905 közepén becslés szerint	3000	46500	500000
1905 „ megállapítva	1577	97410	400000
1907 január 1-én „	3564	111500	817445
1907 dec. 31-én	5324	120401	974564
1908 „ „ „	5671	134214	1026425
1909 „ „ „	6578	147727	1107478
1910 „ „ „	8293		1361086

Ezek a számok természetesen még egészen nyers; az adatok egy része kétszer vétetett számításba. De a kétszer számításba vett üzemek és munkások százalékaránya alig változik - sohasem éri el a 10-et - és így már ebből a durva összeállításból is kitűnik, hogy oly mozgalommal van dolgunk, amelynek nem véletlen, hanem törvényszerűleg ható okai kell, hogy legyenek. Látjuk, hogy a tarifák és a hatályuk alatt levő munkások száma, úgy a jó, mint a rossz üzleti konjunktúrák esztendeiben, ha nem is egyenletesen, de mégis megszakítás nélkül gyarapodik, ami aligha lenne lehetséges, ha a tarifális szerződések véletlen jelenségek volnának.

Nem változtat ezen az a körülmény, hogy a tarifális szerződések statisztikája még nem tesz említést a munkásszervezetek és a bányászat és gépnagyipar órási vállalatai közt történt tarifális megállapodásokról.

E vállalatok rendkívül nagy hatalma Németországban nem csupán gazdasági okokon alapszik. Az állami támogatás különböző nemei segítették őket, hogy ne kelljen tarifális szerződéseket kötniök a munkások szervezeteivel. Nem állhat meg az az állítás, hogy ez iparágak természete kizárja a tarifális szerződések kötését. Ellentmond ennek, hogy más országokban, így pl. Angliában, a bányászat és a gépnagyipar terén már régóta érvényesülnek a kollektív munkaszerződések. Így pl. a brit munkahivatalnak a kollektív munkaszerződésekre vonatkozó 1910. évi kitűnő jelentése 56 szerződésről tesz említést a bányászat terén, amelyek 900.000 munkásra vonatkoztak, továbbá 12 tarifáról a kohászat terén, amelyek hatálya több mint 50.000 munkásra, egy általános szerződésről a gépiparban, amelyé 100.000, és egy ugyanily szerződésről az északangliai hajóépítési iparban, amelyé több, mint 30.000 munkásra terjed ki. És lépésről-lépésre Németországban is utat tör magának a kollektív munkaszerződés a nagyipar terén is. A birodalmi statisztika eddig, sajnos, még nem közölte a kollektív munkaszerződésekbe foglalt üzemek nagyságcsoportok szerinti összeállítását. A statisztika 1910. évre szóló jelentéséből annyi mégis kitűnik, hogy a munkástestületek és a vállalkozók szövetségei közt abban az évben kötött 362 tarifális szerződés 938, átlag több, mint 51 személyt foglalkoztató üzemre vonatkozott. Ezek közül:

212 tarifá átlag 51-100 személyt fogl.	633 üzemre vonatkozott
101 „ „ 101-200 „ „	283
39 „ „ több mint 200 „ „	67

De az itt számításba nem vett u. n. „cégtarifák”, vagyis a munkástestületek, és egyes cégek részéről megállapított tarifák közt is vannak olyanok, amelyek a szó legmodernebb értelmében vett nagyüzemekre vonatkoznak. Azonkívül még több gép- és villamossági nagyvállalat is kényszerítve volt a munkásszervezetekkel szerződéseket kötni. Ezek csak a formászerint nem kollektív munkaszerződések, lényegileg azonban azok. Az ipar nagyurái, amint azt egykor az uralkodók tették a politikai élet terén, semmiképpen sem akarnak engedményeket tenni az alkotmányosság elvének, és, miként ezek, a legfőbb súlyt arra helyezik, hogy legalább a látzatot megóvják, ha már a lényeg nem menthető.

A hossz úrtartamú, több, mint három évre kötött szerződések Németországban még a kivételek közé tartoznak. De a tarifák időtartambeli meghosszabbodásának tendenciája kétségkívül felismerhető.

1910-ben a megnyitott s hallgatólagosan meghosszabbított tarifáknak az első ízben létrejött tarifákhoz való viszonya a következő volt:

Tarifát üzemek személyek
s z á m a

Megújítottak v. meghosszabbítottak	2079	55888	434156
Első ízben kötöttek	2211	23665	197382

Az új tarifák számszerint valamivel többen van-

nak, de hatályuk terjedelmét illetően a meghosszabbított tarifák úgy viszonylanak az újonnan kötöttekhez, mint kettő az egyhez. Ez a vállalkozók szövetségeivel kötött tarifák jelentékeny állandóságára mutat. Meg kell jegyezni, hogy a szövetségi tarifákra vonatkozó birodalmi statisztika csak tökéletlenül juttatja kifejezésre a kollektív munkaszerződés terjedelmét. A vállalkozók és a munkások szervezetei közt gyakran oly szerződések is előfordulnak, amelyek egész államokra, vagy a birodalom területére vonatkozólag állapítanak meg tarifákat és tarifasémákat, míg ezek kitöltése helységek és kerületek szerint változó. A birodalmi statisztika nem tünteti fel, hogy a sok helyi és kerületi tarifa mily gyakran szerves alkotó része egy egész tarifa-szövetségnek. A mozgalom a valóságban centralizáltabb, mint ahogy a tarifák és az üzemek statisztikája mutatja, mert az üzemekre is gyakran az áll, ami a tarifákra. Önálló egységeknek tűnnek fel, ahol tényleg csak alkotó részei egy vállalatnak.

Ezen és más okok alapján a tarifális szerződésekben résztvevő üzemek és vállalatok átlagos terjedelmét nagyobbak kell tartanunk, mint amekkorának a fentebbi számok mutatják. Mindez azonban nem homályosíthatja el azt a tényt, hogy a kollektív munkaszerződéseknek Németországban még egyenlőre a fejlettebbek kisüzemek, a közepes nagyságú üzemek és a nagyüzemek alsóbb osztályai a főterületei. Legerősebbek az építőiparban, ahol a munkásoknak relatíve kis száma már gyakran nagytőkés vállalatot jelent. Azután a fém- és a ruházati ipar következik. A negyedik helyen a fém- és a gépipar áll. A tarifális szerződések hatálya alatt álló személyek száma szerint csoportosítva, 1910 végén a németországi iparágak így sorrendben következtek:

	Résztvevő		lantaK
	személyek	üzemek	
Építőipar	465051	74420	2437
Faipar	208266	24281	923
Ruházati ipar	160357	22648	690
Fém- és gépipar	149624	14573	780
Grafikai ipar	86339	9586	84
Élelmi és élvezeti cikkek ipara	85829	7059	1300
Közlekedési ipar	64464	5209	603
Kő- és agyagipar	35395	5089	525
Papíripár	23562	1754	103
Bőripár	22521	5942	235
Textilipár	15460	370	187
Egyéb iparágak	44218	2796	426

A munkások tarifális szerződése többnyire oly iparágakra vonatkozik, amelyekben a képzett munkásoké a döntő szerep. Ezek a munkások úttörő munkát végeztek a szakszervezeti mozgalom terén is és egyúttal ők küzdöttek ki először kollektív szerződéseket bér- és egyéb viszonyaikat illetően. Ma is az ő tarifális szerződései a legkiképzettebbek. Példakép felhozható a könyvnyomdászok tarifája, egy egész iparág munkaviszonyaira vonatkozó paritásos szabályozásnak e forma és terjedeleme tekintetében egy valóságos törvénykönyvvel felérő dokumentuma. Április 30-ikán 8151 cég összesen 66976 segéddel tartozott e tarifaközösséghez. A többi grafikai ipari ágakban is igen fejlett tarifákkal találkozunk. A tarifális szerződés az építő- és faiparban is a képzett munkások nagy túlsúlyának köszönheti az erejét.

Ebből az is következik, hogy nemcsak a vállalat nagysága és kapitalista jellege fejt ki ellenállást a kollektív munkaszerződéssel szemben. A grafikai munkások ki tudtak küzdeni kollektív szerződéseket, jöllehet,

nagyrészüket igen tőkeerős vállalatok foglalkoztatják, míg több oly iparágban, amelyben a közép- és kisüzem az uralkodó (élelmiszeripar és a textilipar egyes ágai), az ott foglalkoztatott munkások kisebb része dolgozik tarifális szerződések alapján.

A modern gyáripárban azonban valóban az a tendencia érvényesül, amely a kvalifikált emberi munkát a géppel, illetően kémiai vagy elektrotechnikai folyamattal helyettesíti, ami az emberekre alkalmazva, a tanult munkásoknak nem tanultakkal való helyettesítését jelenti. Ez az előbb kifejtettek szerint tisztára technológiai okoknál fogva kedvezőtlen színbe helyezné a kollektív munkaszerződés jövőjét. De ez az eltolódás aránylag lassan megy végbe. Németországban az ipar és bányázat terén dolgozott:

	1895-ben	1907-ben	Gyarapodás
Képzett munkás	3851929	4928563	1076634
Nem képzett munkás	2047779	3516329	1468550

Bármily mértékben nőtt is a nem képzett munkások serege, ez mégsem történt a képzettek rovására. Ezek száma is jóval gyorsabban emelkedett, mint az összes lakosságé, sőt egyes foglalkozásokban még a nem tanultakénál is. Így pl. a gépiparban dolgozott:

	1895-ben	1907-ben	Gyarapodás
Képzett munkások	176269	433164	256895
Nem képzett munkások	91602	265062	173460

A fémiparban is erősebb a képzett munkások gyarapodása, mint a nem képzetteké:

	1895-ben	1907-ben	Gyarapodás
Képzett munkások	586684	768760	182076
Nem képzett munkások	107125	220686	103561

Ugyanígy más foglalkozásokban is. Amennyiben a munkásoknak képzett és nem képzett munkások csoportjára oszlása mértékadó, a kollektív munkaszerződés fejlődése részére tág tér nyílik még Németországban.

Be ez nem is mértékadó a terjeszkedésének lehetőségét illetően. Már a ma érvényes munkatarifák jelentékeny része is nem képzett munkásokra vonatkozik. Amennyiben az 1910. évi tarifák óránkénti béreket állapítanak meg:

570457 képzett és
374193 nem képzett munkásra vonatkoztak.
A tarifákban szabályozott hetibérek pedig:
89454 képzett és
56273 nem képzett munkásra.

Meglepő a nem képzett munkások nagy aránya. Ez nagyrészt azon körülmény hatásának tudható be, hogy a német szakszervezeti mozgalom ellene működött annak a merev társadalmi elkülönülésnek, képzett és nem képzett munkások közt, amely Angliában sokáig uralkodott és sok részben ma is fennáll. A legtöbb német szakszervezetben együtt vannak a képzett és nem képzett munkások és ott is, ahol a nem képzett munkások külön szervezkedtek, az ő szervezetük és az illető iparág képzett munkásainak a szervezete közt többnyire kartellviszony áll fenn, amely a munkatarifák kiűszöbölésénél támogatást biztosít a számukra.

Így tehát nem látható előre az az idő, amelyben a nem képzett munkások nyomása legyőzhetetlen akadályt gördítene a kollektív munkaszerződés terjeszkedése elé. Ellenkezőleg, a szakszervezetek és a politikai munkásmozgalom folytonos növekvése, a küzdő munkásság egyre nagyobb befolyása a törvényhozásra és a közigazgatásra e szerződések mennyiségi és minőségi továbbfejlődését teszi valószínűvé. Még sok a fogyatkozásuk és már ez okból sem nyújtanak feltétlen biztosítást

téket elkeseredett és mélyreható konfliktusok időről-időre való kitörésével szemben. De e konfliktusok befejezése mégis mindig a kollektív munkaszerződés megerősítése, sőt gyakran hatályosságbeli terjedelmének és jogi szférájának kiterjesztése. Valószínűleg ez lesz annak a harcnak is a vége, amelyre most az építőiparban a vállalkozók és munkások egyaránt készülnek, amennyiben egyáltalán harcra kerül a dolog. Nem arról van szó, hogy megújítsák-e egyáltalában a tarifát, hanem arról, hogy *hogyan* újítsák meg. Ezért folyt a küzdelem Angliában is. Az ottani legújabb óriási sztrájkok eredménye csak abban különbözik a régebbi hasonló mozgalmaktól, hogy ezúttal a kormány az eddiginél erősebb nyomást gyakorolt a vállalkozókra a kollektív munkaszerződés elvének az érdekében, sőt a bányászok esetében a kollektív munkaszerződést törvény is kényszerűleg előírta.

Ez a fejlődés iránya Németországban is. Ahol a vállalkozók szövetségei a köztük fennálló szindikátusok és a sztrájkbiztosítások révén akkora hatalomra tettek szert, hogy a munkások minden sztrájkját éhségpróbává hosszabbíthatják meg, ott az állam részére náluk sem fog más hátra maradni, minthogy őket engedékenységre kényszerítse. Itt is, mint másutt, a kollektív munkaszerződés a jövő, amely természetesen qualitative is nagy fejlődésre képes.

Dr. Kadosa Marcel: A vevőközönség nevelése.

Hírt adtunk legutóbbi számunkban arról a 3000 márkás pályadíjról, amelyet a német szabadkőművesek szövetsége tűzött ki egy, a vevőerkölcsök szociális jelentőségét tárgyazó mű jutalmazására.

Abban a két nagy ágazatában a társadalom gazdasági életfolyamatának, amelyet termelésnek és fogyasztásnak nevezünk, eddigelé úgyszólván teljesen elhanyagolt terület volt a fogyasztás. A kapitalizmus problémái, amelyek az elmúlt félszázad közgazdasági és társadalomtudományi irodalmát lefoglalták, majdnem kizárólagosan a termelés oldaláról foglalkoztak a kérdésekkel. Annak úgyszólván az eszméje se merült fel, hogy igen sok kérdést meg lehet oldani emerről az oldalról, a fogyasztás oldaláról is. Csak újabban, amikor amazon az oldalon, a termelés oldalán talán minden kérdés ha nincs is megoldva, de kereszttül-kasul van dolgozva, most kezd a világ komolyabban foglalkozni a fogyasztóközönséggel és azokkal az eszközökkel, amelyekkel erről az oldalról lehet hatni a gazdasági életre.

Felületes szemlélettel is meg lehet állapítani és épen ezért köztudomású is például, hogy vannak egész társadalmak, amelyek nagyobb ellenállást fejtenek ki az indokolatlan drágítások és ellenszolgáltatás nélkül való igényekkel szemben, mint mások. Így egészen közmondásos Európában a németek ebbeli szívós magatartása. A németektől valósággal irtóznak mindenütt azokon a helyeken, ahol a fogyasztóközönség fosztogatása önálló termelési *ággá* fejlődött, de a németek azért mindenütt kereszttülviszik a maguk elveit és kierőszo-kolják a megfelelő berendezkedéseket és viselkedéseket. A borraivalótullicitálás, a koldulás, az észszerű árártól való egészen hihetetlen eltávolodás a fogyasztó érdekeivel ellenkező irányba: ez mind megszűnik ott, ahol a német megveti a lábát. És ez a hasznos vevő-erkölcs egész sereg parazitának a megélhetését teszi lehetetlenné és megszünteti egyszersmind azt az esz-telen pazarlást, amely a parazitassággal rendszerint együtt szokott járni.

De ez csak egyik és pedig picike területe a vevő-erkölcsök nevelésének, amelynek rengeteg működési

köre van. Amerikában már hatalmas szervezetei vannak a fogyasztóknak, amelyek jelentékeny eredményeket tudnak felmutatni. Csak néhányat akarok azon irányelvek közül említeni, amelyek érdekében e szervezetekben az agitáció és oktatás folyik.

1. Küzdelem a silány áru ellen. A silány holmi olcsó árában hogy tulajdonképpen nagy drágaság rejlik, ezt már régebben is tudták az emberek, sőt ki is fejezték az „olcsó húsnak híg a leve”, „nincs elég pénzem ahhoz, hogy olcsó holmit vásároljak” és egyéb ilyen mondásokban. De a kérdés mélységeibe csak most kezdünk leereszkedni. A silány holmi fogyasztása óriási pazarlást jelent a nemzetgazdaság és a jövőendő nemzedékek szempontjából is. Az anyag korlátolt mennyiségben áll rendelkezésünkre és a legvilágosabb közérdek, hogy a nyersanyag, amely egyszer megszűnt ilyennek lenni feldolgoztatása által, minél hosszabb ideig szolgáljon a társadalomnak és minél későbbben tűnjön el végképpen az emberi rendeltetés köréből. A háromszáz éves szekrénynek e háromszáz évében fontosabb érdeke is van az emberiségnek, mint amit a régiség furcsasága és tanulsága képvisel és más okból is magasán fölötte áll a silány vásári tömegmunka-szekrénynek, amely tíz év múlva tűzre fog kerülni. De az anyag és a feldolgozás silánysága még a maga mivoltában rejülő okon kívül is siettetí a pusztulását az ilyen holminak. Nemcsak azért megy tönkre, mert silány, hanem azért is, mert értéktelensége, olcsósága és silánysága miatt a gondosság is sokkal kisebb mértékben nyilvánul meg vele szemben, mint avval a holmival szemben, amelynek a megszerzése olyan áldozat, hogy egy életben csak egyszer vagy egyszer se engedheti meg magának az ember.

2. A vevőközönség szociálpolitikai érzékének nevelése és hasznosítása a dolgozó társadalom érdekében. Egy hatalmas és öntudatos fogyasztószervezet meg tudja azt akadályozni, hogy emberek minden cél nélkül kizsákmányoltassanak és kínoztassanak senki és semmi másnak, mint eliminálható rossz szokásoknak az érdekében. Ilyen az üzleteknek bizonyos órákon túl nyitva tartása, a vasárnapi munka, gyermekeknek a hajnali órákban való hajszolása stb., amire semmi szükség sincsen, mert különösen a közvetítésben hosszabb munkaidő egyáltalában nem jelent több eredményt is, hanem csak ugyanolyan eredménymennyiségnek az elosztását hosszabb időegységre. Az amerikai szervezetek különben nem csupán a kereskedelemnek, hanem magának a termelésnek a szociálpolitikájába is belenyúlnak, amennyiben nem emberséges körülmények között dolgoztató termőhelyek árúit bojkottálják, avagy az ellenkező körülmények között készültet favorizálják és ezzel máris pompás eredményeket értek el.

3. Küzdelem az újdonsághajhászás ellen. Ennek szoros összefüggése van az áru silányságával, mert minden évadban újabb és újabb formákat, sőt néha egy-egy saisonban két-három változatot is piacra hozni : ezt csak az áru silánysága teszi lehetővé. Kiváló minőségű, hosszú életűnek szánt holmi mellett ilyen gyors változata a formáknak és kiszorítása a réginek nem lehetséges, mert ekkora pazarlást semmiféle társadalom nem tudna elviselni.

Látnivaló: nagyon sok oldalról közelítheti meg a gazdasági élet irányítását a fogyasztás: a vevőközönség. De hogy elkezdődjék ez a beavatkozása, ahhoz minde-nekelőtt az kell, hogy folytonos ismétlés, folytonos tárgyalás és hangoztatás által ennek az akciónak a jelszavai és igazságai épen úgy a vérebe oltassanak a nagyközönségnek, mint ahogyan a vérebe mentek át a termelés oldalán folytatott akció jelszavai és igazságai. Akik a társadalom dolgaival foglalkoznak nem zárkozhatnak már sokáig el ennek a mozgalomnak a felkarolása elől.

Kemény Ferenc: Nemzetközi élet

Az „international” elnevezést Holendorff szerint Bentham Jeremiás angol jogtudós használta először 1780-ban. Ez a kifejezés 1840-ben Angliából Franciaországba vándorolt, de a francia akadémia szótárában első ízben 1877-ben fordul elő. A Pallas Nagy Lexikonában (1896) a „nemzetközi” mint külön címszó nincs benn, a pótkötetekben sem; de megvan ez: „internationalis (új lat.) a. m. nemzetközi”. A legújabb Franklin Kézi Lexikonában ezen címszavak „international, nemzetközi, nemzetköziség” egyike sincs benne. Az „Internationale” mint a munkások nemzetközi szövetsége, 1861-ből való. Az internacionalizmus = nemzetköziség, újabb keletű szó s a mozgalom összes jelenségeinek felölésére szolgál. Erre a kulturinternationalizmusra használta Apponyi Albert gróf egyik parlamenti felszólalásában „a nemesebb értelemben vett nemzetköziség” elnevezést.

Mi a nemzetköziség? A fogalomnak a szóból kiinduló meghatározása szerint ez egy a nemzetek között működő szervezkedési folyamat, mely a nemzeteket egyenértékűeknek ismervén el, őket egymáshoz mind közelebb fűzi, Ilyen értelemben a nemzetköziség magában foglalja az internacionális szociálpolitikát is. A nemzetek keretében előforduló közigazgatás analógiájára itt tehát mintegy „nemzetközi közigazgatásról van szó, melynek szintén megvannak a módszerei, eszközei stb. Ez bírhatta rá a nemzetköziség lelkes híveit, hogy a nemzetköziségről mint „tudományról” szóljanak, amit csak fentartással fogadhatunk el. Ilyen pl. A. H. Fried „La science de l'internationalisme” c. cikkében (az „Annuaire de la vie internationale” 1908-1909 bevezetése; magyarul megjelent a „Nemzetközi Élet” 1912. 5. számában). Minthogy a nemzetköziségnek lényegét a szervezés és rendszeresítés teszi, másrészt új tudományos igazságok kiderítését itt nem várhatjuk, tudományról sem szólhatunk, hanem legjobb esetben: tudásról, ismeretről. S bár La Fontaine és Ötlet is hirdetik, hogy „Il y a une science de l'internationalisme, il y a un art de l'action internationale organisatrice”, (lásd a „La Vie internationale” c. folyóirat első számát, 34. lap), néhány sorral feljebb imígy határozzák meg az internacionalizmust: „a társadalmi szerkezetnek egy rendszere, mely minden tárgyat felölve, egyetemes alapon arra irányul, hogy szervezze az emberek közti viszonyokat, s így felölje az egész lakható földet és az emberek összességét”. Eze pedig azal éri el, hogy mind a szellemieket, mind az anyagiakat közkinccsé teszi (*universaliser*, u. o. 7. lap). Felesleges hozzátennem, hogy ezzel a tudományos megszorítással mitsem akartam levonni a nemzetköziségnek hatalmas gyakorlati értékéből és a nyomában járó eredményekből.

A nemzetköziség legszorosabban összefügg a béke-mozgalommal. Ez a kapcsolat oly szerves, hogy a kettő mintegy ikertestvérnek tekinthető, akik egymást szüntelen támogatják és erősítik. Sőt kimondhatjuk, hogy a mai tudatos nemzetköziség valójában a békemozgalomból eredt, mert ennek munkásai csakhamar felismerték ennek a szövetkezésnek hatalmas erejét. A modern pacifista iskola, Fried-del az élén, a békeproblémát merőben a nemzetköziség problémájává avatta (redukálta?) ezzel a jelszóval: „Organisieret die Welt!” Az ő folyóiratának, a „Friedenswarte”-nek címében is befoglaltatik ez a kitétel: „für zwischenstaatliche Organisation”. La Fontaine és Ötlet a „La Vie internationale” 1. füzetében megjelent alapvető cikkükben ezen vonatkozásban így írnak (23-24. lap): A diplomaták békekonferenciáinak szerves feladatát kellene megoldaniuk,

mely nem szorítkozhatik a háború rendszabályozására, hanem mindent fel kellene ölelniök, ami az összemérés közös javainak előmozdítására irányul. ... A békekongresszusoknak is oly pozitív nemzetközi reformok szolgálatába kellene szegődniök, melyeket a nemzetközi társulatok összessége javasol, hogy így a negatív békeideált egy alkotó békeeszménnyel cseréljék fel.

Melyek a nemzetköziség mozgó erői? Ezeket legegyszerűbben belsőkre és külsőkre oszthatjuk. Amazoknak forrását azok az ősi ösztönök és érzések teszik, melyeket a társulás (assziáció) neve alá foglalhatunk. Ezek a kultúra haladásával ma valóságos nemzetközi érzéssé és érzékké finomodtak. (Lásd: „Weltakademie” 48. l.: „internationaler Sinn”. – N. M. Butler: „The international mind”. New-York, 1912; német és francia fordításban is megjelent a berni Bureau hivatalos folyóiratában: „Le mouvement pacifiste”.) A külső erők között első helyen állnak a gazdasági motívumok, amelyek ma már a legkülönbözőbb országok lakosságait egy szerves érdekközösségbe kapcsolják. Nehezen is képzelhető, hogy ez valaha megszűnjék, de inkább az, hogy az érdekközösség újabb és újabb tényezők bevonásával erősödni fog.

Külső erő jellegével bírnak a kongresszusoknak nevezett nemzetközi összejövetelek, amelyeket – sokszor nem is a főcélra való tekintetből – világszerte felkaptak. Ennek a kongresszusi láznak jellemzésére álljon itt az 1908-9-iki „Annuaire” nyomán csak néhány adat. Míg 1840-től 1860-ig összesen csak 28 nemzetközi kongresszust tartottak, számuk 1861-től 1870-ig 69-re emelkedett és imígy folytatódott: 1871-1880: 150; 1881-1890: 295; 1891-1900: 645; 1901-1910: 790. Egyik legtermékenyebb év az 1905. volt 126 kongresszussal. 1840-től máig a nemzetközi kongresszusok száma meghaladja a 2100-at! Elképzelhetjük, hogy ezek az emberi tudás és cselekvés terén mekkora munkát fejtettek ki! A brüsszeli nemzetközi „Office” egyik feladatává tűzte ki, hogy a kongresszusokon felmerült javaslatokat és az elfogadott határozatokat összegyűjti és kiadja. Az általa megindított „Revue internationale des congrès et des conférences” (évi 15 frank) ennek szolgálatában áll. Maguk a nemzetközi intézmények 1910 május havában tartották 1. nemzetközi kongresszusukat Brüsszelben. (Actes du 1er Congrès mondial etc. Bruxelles 1910, 10 frank; a jelentés változatos tartalmából 60 külön füzet is megjelent.)

Hogy az internacionalizmus ma mennyire vedlett át technikai „tudományyá”, azt csattanósan igazolja a következő tavaly megjelent munka: „Zur Organisation internationaler Congressse. Congress-Technische Studie von Dr. Charles Bach” (Allg. medizinische Verlagsanstalt, Berlin 1911, 130. lap; ismertetve a Pester Lloyd 1911 ápr. 23. számában). Bár a szerző a bevezetésben a kongresszusok morfológiájáról, szociológiájáról, mechanikájáról, továbbá egy „Congress-Grossbetrieb”-ről szól, magában a könyvben a kongresszusoknak technikai rendezését fejtegeti a legapróbb részletekig. Megtudjuk t. k. azt, hogy Münchenben van egy „Zentrale für internationale Congress-Requisiten”. Az egész mű voltaképpen érdekes dokumentuma a még mindig uralkodó kongresszuszsláznak, mely ellen „Schach den Kongressen!” címmel egy külföldi tanügyi folyóiratban már évek előtt felemeltem intő szavamat. Ezzel kapcsolatban utalok a N. Fr. Presse f. é. jul. 6. számában megjelent „Zentralisierung des Kongresswesens” c. cikkre.

A nemzetközi szervezkedést tudatosan is előmozdíthatni, aminek leghathatósabb eszközei az anyagiak. Itt emlékezzünk meg Carnegie-nak 1910-ben tett alapítványáról „Carnegie endowment for international peace”, mely 10 millió dollárra rúg és a nemzetközi

béke előmozdítására szolgál. Ennek az alapítványnak végrehajtóbizottsága három szakosztályt szervezett: a) a nemzetközi viszonylatok és a nevelésügy, b) a közgazdaság és történelem, c) a nemzetközi jog részére. Minket e helyütt főleg az elsőnek emített szakosztály érdekel, melynek elnöke N. M. Butler, a Columbia-egyetem híres elnöke, tagjai között pedig a különböző nemzetek kultúragságait találjuk. Magyarországot Apponyi Albert gróf és lev. tagsági minőségben e sorok írója képviselik. Ez a szakosztály első ülését a Parisban szervezett európai Carnegie-irodában f. é. május havában tartotta meg d'Estournelles de Constant báró és Léon Bourgeois munkaminiszter elnöklésével. A nemzetközi életre vonatkozólag több fontos határozatot hoztak, melyeknek megvalósítása elé annál nagyobb reménnyel tekinthetünk, mert a szakosztály részére évenként több mint 200.000 dollár van előirányozva. (Ezeket a határozatokat közli a „La Paix par le Droit” c. folyóirat 1912 jun. száma.) Egyéb adatok dolgában az alapítványnak most megjelent első Évkönyvére utalok (*Year-Book for 1911*, Washington 1912, 195. lap).

A nemzetköziségnek egy másik hathatós terjesztője a sajtó. A napisajtó nélkül ma már nem lehet meg; még a legkisebb község lapocskája sem nélkülözheti a világeseményeket. Az olvasók millióiban ezen az utón fejlődött ki a nemzetközi ügyek iránti érdeklődés, mely régebb korszakokkal egybevetve, az egyéni látóköri hatalmas s szinte nem sejtett kiszélesítését vonta maga után. Az újságok mellett nem kevésbé fontos hivatást töltenek be a szakfolyóiratok, melyek ép oly kevésbé állhatnak ma fenn kizárólag nemzeti keretben. A legtöbbjének külön rovata van a külföldi rokonmozgalmak feljegyzésére. Minthogy azonban a szaktudósok szükségleteit az ilyen napi rovatok már nem képesek kielégíteni, a különböző ismeretágakra külön nemzetközi folyóiratok (*Revue*, *Archiv* etc.) keletkeztek nemzetközi munkatársakkal és gyakran többnyelvű tartalommal vagy többnyelvű külön kiadásokkal. A folyóiratok ügyének ilyen hatalmas fellendülése ugyancsak az internacionalizmus terjedése mellett bizonyít. De tartozom annak felemlítésével, hogy a gyűjteményekben foglalt adatok tanúsága szerint a folyóiratoknak ezzel a nemzetközi hajlandóságával és evolúciójával már a múlt század első harmadában találkozunk. A fejlődésnek legújabb fokát azok a folyóiratok képviselik, amelyek már nem érik be a nemzetközi életnek általános szemmeltekintésével, hanem kifejezetten az internacionalizmus ügyét szolgálják. Ezek közül időrendben utolsók, de tartalmilag első helyen áll a brüsszeli „Office” által a Carnegie-alapítvány hathatós támogatásával megindított „*La Vie internationale*” c. havi folyóirat, melynek 152 negyedréte lapra terjedő f. évi I. száma előttünk fekszik. Ezt megelőzőleg már 1907-ben a hágai „Bureau préliminaire” egy négy kiadásban (francia, német, angol, hollandus) kéthavonként megjelent folyóiratot alapított, a „*Revue de l'Internationalisme*”-t, mely azonban rövid fennállás után fedezet hiányában megszűnt.

Az internacionalizmus irodalmi forrásai. Mi sem természetesebb, mint hogy ezen egyetemes mozgalom, fejlődésével párhuzamosan jelentkezett annak a szükségé, hogy az adatokat és tényeket összefoglalják. Magam már régebben utaltam ezen szükséglet kielégítésére (*Weltakademie* 1900, 49. lap: „Lexikon des Internationalen”). – *Comptes-Rendus de l'Institut de la Paix de Monaco* 1906, No 11: „Encyclopedia de l'Internationalisme”. Ezt az eszmét szerény keretben első ízben A. H. Fried vaósította meg a monakói „Institut int de la Paix” kiadásában először 1905-ben, majd 1906-ban és 1907-ben megjelent „*Annuaire de la Vie Internatio-*

nale” c. évkönyveivel, melyeknek terjedelme sorra 159, 314 és 254 kis 12 r. lapra rúgott. Az 1908-9-iki „*Annuaire*” Fried, H. La Fontaine és P. Ötlet szerkesztésében jelent meg a brüsszeli „Office central des institutions internationales” kiadásában 1551 nagy 8. r. lapnyi terjedelemmel (ismertette a *Pester Lloyd* 1910 jan. 9. számában). Ebben 250-nél több nemzetközi intézmény és közel 2000 nk. kongresszus és konferencia van leltározva. Amazok száma ma már megközelíti az 500-at. Az 1910-11-re szóló nemzetközi évkönyv is sajtó alatt van már.

Időközben látott napvilágot Eijkman-nak következő kötete: „*L'Internationalisme scientifique; Sciences pures et Lettres*”. (La Haye 1911, ismertette *Pester Lloyd* 1912 jan. 14.) Ez néhány bevezető és összefoglaló tanulmány után a papiroznak csupán egyik oldalára nyomtatva (ami a gyűjtést és szakszerinti csoportosítást megkönnyíti) 614 nemzetközi intézményt sorol fel nagyjában kimerítő adatokkal. Ezek közül magyar jellegű három, m. p. a 243. számú (a bpesti orvosi fakultás által létesített „*Prix de Hongrie*), a 337. sz. (a tud. akadémia Bolyai-díja) és a 413. sz. (nemzetközi földrengési társulat bpesti főtítkársága). A könyv 26. lapján a szerző érdemlegesen méltányolja a „világakadémia” eszméjét és felemlíti annak magyar, német és francia kiadását.

A kultúrinternacionalizmus terjedését mi sem bizonyítja jobban, minthogy a keretek immár szűknek mutatkoznak és egyes szakok kezdenek kiválni. Tanulmányos, hogy ezt a kiválást a legnemzetközibb tudomány, az orvosi, kezdte meg, melyről P. H. Eijkman hágai orvos 1910-ben a „*L'Internationalisme médical*” c. művet adta ki (ismertette az „*Egészség*” 1910. évf.-nak 153-4. lapján). A szerző mindenekelőtt a meglevő intézményeket (egyesületeket, kongresszusokat és egyéb szervezeteket) sorolja fel és ismerteti, majd pedig egy a legújabb időkig terjedő adattárt nyújt. Jellemző, hogy ő is túlerővel panaszodik, főleg a nemzetközi kongresszusok elszaporodását sokalja, melyekkel behatóbban foglalkozik. Ugyancsak Eijkman pendíti meg a specializálódásnak egy másik hajtását: „un Bureau international permanent des sciences pures et des lettres” (lásd: *L'Internationalisme scientifique*: 105., 107. lap).

A nemzetköziség mai állapotát leghívebben az a 162 lapra terjedő füzet tünteti fel, melyet a brüsszeli központ nemrég adott ki „*L' Union des Associations Internationales*” (1912) címmel. Egy bevezető cikk magát a brüsszeli központot „Centre international” ismereti; ezt követik kiváló egyéniségek nyilatkozatai az internacionalizmusról, továbbá (43-84. lap) egy tárgyi szempontok szerint csoportosított jegyzéke a nemzetközi intézményeknek, végre pedig a nemzetköziség jelenére és jövőjére felette becses anyaggyűjtemény. Itt vannak t. k. felsorolva az „Office” hivatalos kiadványai (eddig 25); itt láthatjuk rajzban a nemzetköziség részére emelendő hatalmas palota képét és tervrajzát (avant-projet de palais mondial des associations internationales). Ezidőszert az „Office” kiterjedt helyiségei a belga kormány által rendelkezésre bocsátott épületekben vannak elhelyezve.

A nemzetköziség szervezése immár országoként is megindult. E tekintetben nemes vetélkedés tanúi vagyunk. Fried (*Das internationale Leben der Gegenwart*, *Aus Natur und Geisteswelt* 226. szám, Leipzig. Teubner 1908, 111 lap) országok szerint összeállítva adja a nemzetközi intézmények áttekintését. Itt azt látjuk, hogy számbelileg a mozgalom élén Belgium, Németország, Franciaország és a Svájc állanak. Hazánk-

ban, a brüsszeli „Union” kimutatása szerint, 3 ilyen nemzetközi intézmény van, m. p. Budapesten. Ezek: a nk. párbajellenes liga, a főiskolai tanulók nk. szövetsége „Corda Fratres” és az epilepszia elleni nk. liga. – Eijkmann, a hágai „Bureau préliminaire” megalapítója, legújabbban azon fáradozik, hogy szűkebb hazájában szervezzen külön bizottságot a nemzetköziség részére. Ennek szabályzatát és a tagok névsorát a „Movement for Internationalism in the Netherlands” c. röpirat sorolja fel. Ezidőszerint a belgák fejtik ki a legnagyobb buzgóságot, hogy hazájuknak, illetőleg Brüsszelnek a legtöbb nemzetközi intézményt biztosítsák. Az erre vonatkozó „Comité local d'organisation du congrès mondial” (1/ Union des Assoc. int. 158-162. 1) az ország leghivatottabb tényezőit egyesíti.

Az 1908-1909-iki „Annuaire” szerint az akkor-tájt fennálló 112 állandó nemzetközi intézmény így oszlott el: Belgiumra esett 42, Franciaországra 15, a Svájcra 13, Németországra 8, Angliára 3 s. i. t. Azóta eaek az adatok viszonylag és abszolúte megváltoztak. Hisz ma már közel 500-ra rug a különböző nemzetközi intézmények (szövetségek, bureauk, egyesületek, központok stb.) száma!

A nemzetköziségnek rohamos fejlődése és terjedése máris szükségessé tette a leltározásnak és elrendezésnek egy magasabb fokát. Ez az u. n. „*organisation des organisations*” sem váratott sokáig magára, mert a nemzetköziségnek hivatott művelői megszokták, hogy mindent végiggondoljanak s így levonták az internacionalizmus további és végső konzekvenciáit. Ennek eredményeként megállapíthatjuk, hogy a nemzetköziségnek magasabb kormányzatában ma tényleg versengés folyik. Ha a jelek nem csalnak, itt is az erősebb, az életrevalóbb fogja a többieket túlélni. Az 1907-ben Hágában alakított „*Bureau préliminaire de la fondation pour l'internationalisme*”-t 1910-ben követte a brüsszeli „*Office central des institutions internationales*”, majd 1911-ben a Carnegie-alapítványnak központi (amerikai) és európai (párisi) hivatala. Ezen 3 intézmény között határozottan a brüsszeli „*Office*” vezet, melynek alapítói páratlan buzgalmat fejtenek ki és amelyet a Carnegie-alapítvány anyagilag is jelentősen támogat.

Itt kell megemlékeznünk azokról a magasabb rendű szervezetekről, amelyek tisztán a tudományt, a szellemi kultúrát szolgálják. Ilyenek az akadémiák nemzetközi szövetsége (*Association internationale des Académies*, 1900) és Ostwald Vilmos „*Internationales Institut zur Organisation der geistigen Arbeit*” c. intézete (1911) a „*Die Brücke*” c. folyóirattal. Hogy Ostwald intézete egészen rokon az én még 1900-ban a sajtó útján közzétett „Világakadémiámmal”, azt a nagynevű tudós egy hozzám intézett levelében maga is elismerte.

Mondanunk sem kell, hogy ez a tömören felsorolt anyag nem teljes. Hisz nap-nap után támadnak új nemzetközi intézmények, felmerülnek újabb nemzetközi törekvések. S itt egy mulasztásra szeretnők figyelmeztetni a gyűjtőket. Nem elég leltározni azt, ami tényleg megalakul (hisz ezek sorában is akad elég rövid életű és kétes értékű), hanem érdemes és érdekes volna összegyűjteni azokat az eszméket, javaslatokat és terveket, amelyek ugyan még nem valósultak meg, de a tudósok, művészek, írók stb. agyában megszülettek. Ezt én felette becses anyagnak tartom. A hivatott tényezők (Office?) feladata lenne, ezeket az „Anregungen”-eket megvizsgálni, s ha megvalósításuk az emberiség javára szolgálna, az eléjük tornyosuló akadályokat és nehézségeket közös erkölcsi és anyagi erővel elhárítani.

Fabian essayka szocializmusról. Bernard Shaw: Gazdasági alapvetés.

II.

Mitévő legyen már most a következő proletár? Minden előzője megtalálta a kibúvó utat: számára, úgy látszik, nincs menekvés. Ez az ember proletárnak született és proletárként kell meghalnia is, fiára pedig nem hagyhat egyéb örökséget, mint nyomorát. Nem bizonyos, hogy tíz napig is élélhet; mert honnan teremtsen elő megélhetését, ha nem tud földhöz jutni? Ennie és ruházkodnia kell. A vásáron van élelem és ruhanemű; azonban kemény pénzeket kell értük fizetni, és pedig készpénzt; mert annak, akinek nincs vagyona, hitele sincs. A pénz eszerint életszükségletté vált, és pénz csak áruk eladása útján lehet szerezni. A földmunkálói nem akadáhatnak meg: munkájukkal előteremtik az árut; de a földnélküli proletárnak sem áruja, sem ennek előteremtéséhez szükséges eszköze nincs. Azonban mégis el kell adnia valamit. De ha semmije sincs, amit eladhat; – ha csak önönmagát el nem adja. Az eszme kétségbeesettnek látszik, de könnyen kivihető. A föld tényleges megmivelőinek nincs elegendő erejük, vagy nincs elegendő pénzük, hogy birtokuk termőképességét teljes mértékben kiaknázhathatnák. Ha kevesebbért kaphatnak embert a vásáron, mint amennyit ezek munkája hoz, akkor az ily emberek megvásárlása tiszta hasznot jelent. Valójában csak színleges vétel lenne, mert hiszen az emberek tényleg semmibe sem kerülnének: árukat terményben visszaadják és hozzá a vevő még bizonyos terménytöbbletet is kap. Soha nem akadt a történelem folyamán adás-vétel, mely a vevők részére fényesebb lett volna, mint ez. Aladin nagybátyjának ajánlata, mellyel új lámpákat kínált régiéik helyett, ehhez képest filléres üzlet volt. A proletár ilyformán nem ajánlkozik előbb eladásra, mielőtt nem lett egy csomó földbirtokosra, akiknek mind egyik a másiknál jobb munkaerőt akar megkaparintani és ennek folytán mind többet ígér a munkásnak munkája eredményéből. Azonban még a legtöbbet ígérőnek is kell, hogy maradjon valami haszna a proletár munkájából, különben nem fog vásárolni. A proletár pedig elfogadja a legmagasabb ajánlatot és nyíltan szolgásgába adja magát. Nem az első ember, aki így cselekedett; mert kétségtelen, hogy előzői, a bírlálás jogának megvásárlói, ama birtokosok és tulajdonosok szolgásgába kerültek, akik az ő járadékaikból éltek. Azonban most már minden tettetésnek, színlegességnek vége: a proletár nemcsak hogy nyíltan lemond munkája gyümölcséről, azonban lemond arról a jogáról is, hogy magának gazdálkodjék és hogy munkásságát saját akarata szerint irányítsa. A gazdasági változás tisztán formai: az erkölcsi változás kimérhetetlen. Csakhamar elárasztja az egész piacot az új emberkereskedelem és elfoglalja a bírlálás joga piacának egykori helyét. Hogy ennek következményeit megérthessük, vizsgálat alá kell vennünk az áruk forgalmát általában, tekintve, hogy a munkaerő épúgy tárgya a vásárnak, mint bármely más eladó áru.

A csereérték.

A csereének szokása kétségtelenül abban a korban kezdődik, amidőn az emberek mindegyike nem fedezi többé minden szükségletét a maga munkájával. Az az ember, aki maga készíti asztalait és székeit, kanalát és üstjét, kenyerét és vaját, házáit és ruháit, minden mesterségben kontárkodik, de tökéletesen egyikhez sem ért. Csakhamar rájön, hogy sokkal gyorsabban célt ér, ha csupán asztalok és székek készítésére szorítkozik és a kovácsnál tűzivasra és üstre, a pékeknél és falusi gaz-

dáknál kenyérré és vajra, kőműveseknél és szabóknál pedig házra és ruhákra cseréli be azokat. Ilykép cselekedvén, reájön arra, hogy asztalai és székei ennyit és ennyit érnek, vagyis, hogy – amint mondani szokás – csereértékük van. Általános kényelem okáért, bizonyos erre alkalmas árut választanak eme érték mérőjéül. Mi az aranyat választjuk, melyet eme különszerű szerepében pénznek neveznek. A székeket készítő reájön, hogy székei mennyi pénzt érnek és annyiért elcseréli őket. A kovács megállapítja, hogy tűzivasai mennyi pénzt érnek és annyiért elcseréli azokat. Ilyenformán közvetítőnek használva a pénzt, a szék-készítők tűzivasakat kaphatnak székeikért és a kovácsok székeket tűzpiszkálóikért. Ez az értékcsereinek szerkezete, amely ha az áruk értéke egyszer megállapítást nyer, elég egyszerűen működik. Azonban csupán mechanizmus, mely az áruk értékét sem meg nem határozza, sem meg nem magyarázza. És ha az áruk értékeinek meghatározói után kutatunk, látszólagos ellentmondásokra és csálóka megoldásokra bukkanunk.

A látszólagos ellentmondások gyorsan jelentkeznek. Kétségtelen, hogy valamely dolog csereértéke annak hasznosságától függ, minthogy semmi halandó erőlködése nem tehet valamely haszontalan dolgot kicserélhetővé. És mégis a friss levegőnek és a napsugárnak, melyek mindketteje rendkívül hasznos, sőt nélkülözhetetlen, nincs csereértékük; ellenben a meteor kővének, mely minden ellenszolgáltatási nélkül hullott az égről a kertbe, tekintélyes csereértéke van, noha teljesen nélkülözhető érdekesség. Azt kell hinnünk, hogy a dolgok ez állása valahogy onnan ered, hogy friss levegő nagy mennyiségben van, míg a meteorok ritka. Ha a friss levegő mennyisége bármily módon fokozatosan csökkenthető és a meteorok mennyisége valamely mennyei ágyúzás, vagy más módon állandóan növelhető lenne, a friss levegő csereértéke fokozatosan nőne, a meteorok csereértéke fokozatosan csökkenne, mígnem a friss levegő mérővel mérnék és úgy fizetnék, mint a gázt és a meteoroké épp annyi értéke lenne, mint bármely más kavicsnak. A csereérték a mennyiséggel tényleg fordított arányban áll. Ez megfelel annak a ténynek, hogy a növekvő készlet veszít hasznosságából, mert ha az embernek bizonyos áruból van már valamije, bizonyos mértékig ki van elégítve és a többletet nem értékeli már annyira, mint meglevő készletét. Egy font kenyér hasznossága valamely ember szemében attól függ, hogy evett-e már kenyeret adott időpontban. Minden ember megkíván bizonyos számú font kenyeret hetenként: több egynek sem kell; ha többet kínálnak valakinek, keveset, talán semmit sem fog adni érte. Egy esernyő igen hasznos; egy második már tisztán fényűzés; egy harmadik már merőben fölösleges. Hasonlókép a muzéumigazgatók is csupán mérsékelt nagyságú meteorokgyűjteményeket kívánnak, azonban nem akarnak temételen mennyiséget. Azt látjuk, hogy a csereértéket nem valamely dolog legnagyobb hasznót hajtó mennyisége, hanem legkisebb hasznót hajtó mennyisége határozza meg. Egy példa megvilágítja e körülmény okát. Ha oly mennyiségű esernyőkészlet van a vásáron, hogy az illető közösség minden esernyő hordozóját két esernyővel tudja ellátni, akkor, minthogy a második ernyő nem oly hasznos, mint az első, az elméleti folyamat az, hogy az egyik ernyőnek ára mondjuk tizenöt, a másodiké nyolc és fél silling. Azonban, sajna, senki sem fog tizenöt sillinget adni valamely cikkért, melyet nyolc és félért is megkaphat; a vevőközönség tehát mind a nyolc és fél sillinges ernyőket vásárolná össze. Minthogy így mindenki nyolc és fél sillingért jutott esernyőhöz, a visszamaradt ernyőraktár tulajdonosának már most csupán nyolc és fél sillinget érő második ernyői lenné-

nek, noha azok árát tizenöt sillingre taksálta. így határozza meg az árukészlet legkisebb hasznú része az egész készlet csereértékét. Minthogy pedig a készlet legkisebb hasznú egységét általában legutoljára állítják elő, hasznát az áru végső hasznának szokták nevezni. Az első, vagy leghasznosabb egység hasznát az áru teljes hasznának mondják. Ha a világon csak egy esernyő lenne, teljes hasznának csereértéke annyi lenne, amennyit a legkényesebb ember adna érte egy igen esős napon, semhogy ernyő nélkül menjen az utcára. Azonban a gyakorlatban, hála a „közömbösség törvényének”, a legkényesebb ember sem fizet többet, mint a legkevésbé finnyás; azaz, mindketten az utoljára készített ernyő hasznának, vagyis az egész ernyőkészlet végső hasznának megfelelő csereértékét fogják fizetni. Ezek a kifejezések – a közömbösség törvénye, teljes haszn, végső haszn – noha bámulatosan kifejezőek és érthetőek, mielőtt az ember pontosan tudná, mint jelentenek, – szorgosabb vizsgálat után teljesen téveseknek, fogalmaik teljesen helyteleneknek bizonyulnak. Néhány közgazdász, a növekvő tőről adott öreg hasonlatot a megmivélés teréről a hasznosság terére is „átviszi” és a végső hasznót „határhaszonnak” nevezi. Ez sem vezet célhoz és egyik kifejezést sem kívánjuk többé használni. Amit meg kell értenünk, az csupán annyi, hogy bármily hasznos is valamely dolog, csereértéke fokozatosan csökkenhet és megsemmisülhet, ha készlete addig nő, míg több lesz belőle, mint amennyire szükség van. A fölösleg haszontalan és értéktelen lévén, ingyen kapható; és senki sem fog valamely dologért fizetni addig, míg eleget kapott ingyen. Ezért nincs a levegőnek és számos más nélkülözhetetlen dolognak csereértéke, míg ritka csecsebecséknek ára rendkívül magas.

Ezekkel a körülményekkel kerül szembe a termelő és cserélő. Ha haszontalan dolgot termel, munkája teljesen hiábavaló lesz: semmit sem fog érte kapni. Ha hasznos dolgot termel, ennek ára attól fog függni, mennyi van már belőle a piacon. Ha szaporítja a készletet azzal, hogy többet termel, mint amennyi az aktuális szükségletek fedezésére kell, elkerülhetetlenül csökkenti az egész készlet értékét. Ennek folytán ügyesen kell megválasztania foglalkozását. Természetszerűleg ama áru előállítását fogja választani, melynek értéke a temetéséhez szükséges munkához, vagyis amelynek ára előállítási költségeihez viszonyítva a legmagasabb. Tegyük fel például, hogy valamely hangszerkészítő azt látja, hogy egy hárfa előállítási költsége ugyanannyi, mint egy zongoráé, de hogy a hárfa divatját múlja, a zongora viszont mind divatosabb hangszerré lesz. Csakhamar több hárfa és kevesebb zongora lesz a piacon, mint amennyire szükség van. Szükségkép esni fog tehát a hárfák értéke, a zongoráké pedig emelkedni fog. Minthogy pedig mindkettő előállítási költsége ugyanaz, azonnal minden munkáját zongorakészítésre fordítja; és minden más gyáros ugyanezt fogja cselekedni, míg csak a zongorák készletének növekvése a zongorák árát a hárfák áráig le nem csökkentené. Lehet, hogy a divat aztán a zongoráktól az amerikai orgonákhoz pártolna át, amely esetben a gyáros kevesebb zongorát és több amerikai orgonát kezdene gyártani. Mire ebből is lenne már elegendő mennyiség, a Salvation Army túlzásai talán tamburínokat kívánnának, mígnem e tamburínok ára az ismert folyamat révén szintén lecsökkenne, úgy, hogy a közömbösséggel a trombitákat kellene megkedveltetni. Midőn tehát végül a zongorák oly olcsók lesznek, hogy nem lehet rajtuk többet nyerni, mint a hárfákon; mikor aztán az amerikai orgonákon sem lehet többet nyerni, mint a zongorákon; a tamburínokon sem többet, mint az amerikai orgonákon, és talán a trombitákon sem lehet töb-

bet, mint a tamburínokon, – a haszonnak (azaz a különbségnek, mellyel az áru értéke előállításának költségeit meghaladja) bizonyos általános egyensúlya fog előállni abban az arányban, melyben a közönségnek az egyes hangszerekre éppen szükségük van. Azonban ez az egyensúly is megbontható, ha többet állítanak elő az egyes hangszerekből a megállapított arányban, mint amennyire szükség van, mígnem az árak az előállításának költségei alá süllyednek és nem lesz több haszon. E ponton aztán teljesen megakad a termelés, minthogy további készlet előállítása csak veszteséget jelentene; már pedig az emberek csökkenthetik pénzüket anélkül is, hogy áruknak termelésével fáradoznának; elég ha pénzüket egyszerűen az ablakon dobják ki.

Ami a hangszerekkel történt a leírt folyamatban, a gyakorlatban a készített áruk teljes tömegére áll. Azoknak a termelésére, melyekből kevés van és ennek folytán értékük magas, kedvet kapunk és addig termelünk, míg a készlet növekvése annyira csökkenti az illető áru értékét, hogy nincs rajta több haszon, mint más árukon. A haszonnak így kialakult általános mértékénél sem áll meg a termelés, míg aztán az összes áru ára termelési költségük összegéig, vagy amint néha nevezik, normál értékükig csökken. Ha e ponton a föld megművelésének, terjedésének folyamatára és ennek eredményére, a földjáradékra, visszatérünk, felmerül a kérdés: Mit kell valamely áru termelési költségei alatt értenünk?

(Folytatjuk.)

Dr. Felix Régnault, Paris: A társadalom önvédelme a gonosztevők ellen.

A gonosztevők nem szégyenlik magukat, hogy a modern haladás- minden segédeszközét igénybe vegyék borzalmas büntényeik elkövetésére; ugyanilyen segédeszközöket kell megragadnia a társadalomnak is a velük szemben való védekezésben.

Némely cseh városban a körözölevéllel üldözött gonosztevők arcképét estéről-estére bemutatják a moziban a közönségnek.

Franciaországban megint vissza akarnak térni a botbüntetéshez, hogy megfélemlítsék vele a hírhedt apacsokat. Ezt azonban a köztudat barbár büntetésnek tartja, noha Angliában még mindig gyakorolják. De itt is kitaláltak már hozzá egy sikerült eszközt, az „önműködő korbácsológépet”. Külsejére olyan, minit egy szék, amely azonban rögtön megragadja a vádlottat, mielőtt beleül. Különböző lécek és gyűrűk veszik körül a „kezelés” alá kerülő testrészt és egy pontos mechanizmus szabályozza a szintén mechanikusan applikált ütések számát és erősségét. Egyidejűleg egy Edison-fonográf erkölcsi intéseket, szemrehányásokat és figyelmeztetéseket dörög a szerencsétlennek a fülébe akkora hangon, hogy ha még úgy ordít is a vádlott, túlkiabálja.

Tudvalévő, hogy Bertillon találmánya által a rendőri nyomozat nagy mértékben tökéletesedett. Csakhogy ezek a megállapítások csupán akkor válnak lehetővé, ha a tettes elfogatott. A rendőri közegnek rögtön jó volna tudnia, hogy az előállított egyénnek volt-e már dolga a büntető bírósággal. A régi időkben tüzes vassal égették ennek a jelét a tettes homlokára, most pedig ugyanerre a célra dr. Scard Marseille-ben egy kevésbé barbár módot talált. Az elítélt bőre alá, előre megállapított helyen folyékony parafint fecskendeznek, amely megkeményedik és tartós kelést képez. A bűncselekmény súlyossága szerint változnék a befecsken-

dezt parafin mennyisége, úgy hogy a rendőrközeg azonnal tudná, visszaesővel van-e dolga és veszélyes egyén áll-e előtte. A további megállapítás azután már könnyű volna.

Az Egyesült-Államokban már néhány év óta beszélnek a megrögzött gonosztevők kiheréléséről. Ennek kettős előnye volna. A gonosztevő nem szaporíthatná faját és az átörökítés veszélye rá nézve elmúlnék; azonkívül pedig a vadságától is megfoszthatnák, mert az eunuch szelíd és alkalmazkodó. Esküdni lehetne rá, hogy a Garnier és Bonnot-féle banditák egészen másfajta emberek lettek volna és büntetteiket nem követték volna el, ha férfiaságuktól meg lettek volna fosztva.

Ezt a kitűnő ideát eddig még nem lehetett megvalósítani. Emberileg visszatartó is egy máskülönb embert a sebész kése alá adni, hogy egy véres és nem mindig sikerülő operációt kövessen el rajta.

Hála a lyoni Regand és Nogièr urak felfedezésének, ezek az aggályok most tárgyalanná válnak. Eddig is tudták, hogy a Röntgen-sugarak a nemzőszervekre bénítólag hatnak. Szerencsére azonban a Röntgen-specialisták, akiket mesterségük ilyen értelemben megbénít, megfelelő pihenés által ismét visszaszerezhetik virilitásukat.

Regand és Nogièr ép úgy dispositió által a háziállatoknak ezt sterilitását véglegessé teszik. A röntgenezést az úgynevezett kemény sugarakkal eszközlik és minden egyéb sugarat kizárnak. A bőrt úgy védelmezik, hogy a sugarakat egy 3 mm. vastagságú alumínium lemezen filtrálják keresztül. Három ülés 14 napi időközönként: teljesen elegendő a minden más szerv teljes megkímélésével járó, fájdalommentes, tökéletes sterilizációhoz. Az egyetlen látható következmény a szőrzet kihullása.

Ez a felfedezés nagy szerepre van hivatva az állattenyésztés szolgálatában. De nélkülözhetetlen lesz az igazságszolgáltatásban is, mert lehetővé tesz egy valószínűleg ideálisnak mondható büntetést, amely fájdalommentes és megfosztja a gonosztevőt a büntetettre vezető indulattól.

SZEMLE.

A szociálpolitika a németországi szociáldemokrata párt kongresszusán.

Az idej, Chemnitzben megtartott kongresszusán is foglalkozott a németországi szociáldemokrata párt néhány szociálpolitikai kérdéssel. Így mindenekelőtt a drágaság kérdésével, amelyre nézve határozatot fogadott el, hogy követeli az adórendszer gyökeres reformját minden a tömegek fogyasztására szolgáló cikkekre vetett indirekt adónak eltörlése és egyenes vagyoni – jövedelmi – és örökségi adók létesítése céljából. Követeli a behozatali jegyek rendszerének, minden élelmiszeres takarmányvámnak megszüntetését és különösen a sokféle húsvámnak azonnali eltörlését és a határok megnyitását az élőállat és hus részére. Ugyancsak a drágaság leküzdése céljából ajánlja a fogyasztási szövetkezetekhez való csatlakozást és követeli a teljes egyesülési szabadságot, mert éppen a drágaság idejében kell a munkásságnak leginkább küzdenie bérének javítása érdekében.

A bányamunkások védelme érdekében következő követelményeket állított fel a kongresszus:

1. 24 órán belül való maximális 8 órás munka-

idő, amely azonban 28° Celsiusnál magasabb hőmérsékletű és nagyon nedves bányákban 6 órára szállítatik le.

2. 18 évesnél fiatalabb munkás földalatti munkára nem alkalmazható, valamint olyan egyén sem, akinek kellő tanultsága a bányászatban nincsen.

3. A nehéz és veszélyes munkához méltó munkabér, amely a munkásnak és családjának kultúremberhez illő ellátást biztosítson.

4. Bányaelenőrök felállítása, akiket a munkás-ság titkos és közvetlen szavazattal válasszon és az állam fizessen.

5. Kellő mentőkészség képzésének és mentők kiképzése.

6. Megfelelő fürdőberendezések létesítése.

A szociáldemokrata ifjúsági mozgalomról is jelentés tételre a kongresszuson. A jelentés szerint az ifjúmunkások védelme tekintetében sok történt e mozgalom által. Harminc helységben már külön ifjúmunkásvédelmi bizottság működik.

Nagy vitát keltett a május elsejének a kérdése. A nürnbergi pártkongresszus ugyanis kimondta annak idejében, hogy az a munkás, aki május elsejét megünnepli és mégis megkapja munkabérét, ezt az egy napi bért a pártkasszába köteles beszolgáltatni. E határozat végrehajtása sok kellemetlenséggel járt és éppen azért most a kongresszus elé a nürnbergi határozat megszüntetése iránt tételre indítvány, amelyet heves ellenmondások után a kongresszus 50 szótöbbséggel el is fogadott. Valaki azt a közvetítő indítványt tette e tekintetben, hogy csupán a szociáldemokrata párt és a szervezetek alkalmazottaira maradjon érvényben a nürnbergi határozat. Ezt az indítványt azonban ügyrendi okokból nem vehették tárgyalás alá.

Szóba került az alkohol-kérdés is. Az abstinensek nem voltak megelégedve a pálinkabojkott végrehajtásával, mert a népházakban még mindig mérnek ki alkoholt és egyes újságok snapsz hirdetések vesznek fel.

A kereskedelmi miniszter szociálpolitikai programja. Beöthy László kereskedelemügyi miniszter egyik újságíró előtt hosszabb nyilatkozatot tett a folyamatban levő munkálatokról. A nyilatkozat a többiek között a következőket mondja:

A munkásvédelem terén, az iparüzemekben alkalmazott nők éjjeli munkájának eltiltásáról szóló 1911: XIX. törvénycikk összes végrehajtási intézkedéseinek és utasításainak kibocsátása után, elkészítettem a fontosabb teendőkkel megbízott ipari és kereskedelmi alkalmazottak szolgálati viszonyának és az üzleti zárórának szabályozására vonatkozó törvényjavaslatot, melyben az alkalmazottak e fontos osztályának nyújtatnék az a jogvédelem, melyet a modern szociálpolitika, de magának az iparnak az érdeke is föltétlenül megkövetel. Előadói tervezet alakjában ez a munka is rövid idő alatt nyilvánosságra fog kerülni, hogy aztán, az érdekeltek hozzászólása után törvényhozási elintézés alá legyen vihető. Most készül a nők, gyermekek és fiatalok munkások védelmére vonatkozó törvényjavaslat, valamint a vasárnapi munkaszünet újabb törvényhozási szabályozásának, úgyszintén az ipari és kereskedelmi választott bíróságok törvényhozási szervezésének a kérdése is. Remélem, hogy az ezekre vonatkozó törvényjavaslatokat is rövid idő alatt törvényhozási elintézés alá bocsáthatom. E törvényhozási előkészítő munkálaton kívül, amelyek már a végső szövegezés stádiumában vannak, foglal-

kozom az ipari mérgek anyagok használatáról és az ipari mérgezések meggátolásáról szóló törvényjavaslat kidolgozásával, úgyszintén törvényjavaslatot akarok előterjeszteni az iparüzemekben alkalmazott tanulók, segédek és gyári munkások munkaviszonyának a szabályozására nézve is, melyben a munkaviszonyok két legfontosabb kérdésére, a kollektív szerződések és a munkabeszüntetések és kizárások kérdésének megfelelő szabályozására is figyelmet akarok fordítani. Végül törvényjavaslatot fogok az iparfelügyelet újabb szabályozására nézve is előterjeszteni.

A munkásbiztosítás terén a legelső teendő azoknak a visszásságoknak és bajoknak a megszüntetése, amelyek az ipari és kereskedelmi alkalmazottak betegség és baleset esetére való biztosításáról szóló 1907: XIX. törvénycikk végrehajtásában mutatkoznak. Túl-nyomórészen adminisztratív rendszabályokra és intézkedésekre lesz itt szükség, de indokolt mértékig a törvény módosítása elől sem fogok elzárkózni. E két biztosítási ág szabályozásával munkásbiztosítási törvényhozásunk még nem merítette ki minden feladatát. Közölhetem, hogy az úgynevezett magántisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak nyugdíjbiztosításának elkészítése céljából a statisztikai előkészítő munkálatokat már is megindítottam és programomban van a munkásság aggkor- és rokkantsági biztosításának előkészítése is.

A drágaságot a berliniek elviselhetetlennek találták és hatalmas tüntetéssel követelték az élelmiszerdrágító politikával való szakítást. És nem eredmény nélkül, mert a kormány sietett a következő intézkedéseket léptetni életbe:

1. Nagyvárosok számára, amelyek a vágómarha és a húsarak tekintetében egész országra irányadók, meg van engedve friss marhahús beszállítása Oroszországból, friss marhahús és disznóhús behozatala Szerbiából, Romániából és Bulgáriából, de csak akkor, ha hatósági hozzájárulással megállapított lehető olcsó áron kerül a fogyasztóknak eladásra. A húst plombált kocsikban kell rendeltetési helyükre szállítani.

2. Ugyanezen föltételek alatt szabad Oroszországból sertéshúst is azon nyugati városokba bevinni, ahol különösen élnek vele.

3. Ugyanezen föltételek alatt Hollandia vágómarhákat küldhet nagyobb városok vágóhidjaira – az állatorvosi vizsgálat ugyanolyan szabályok szerint történik, mint Ausztria-Magyarország behozatalával szemben.

4. A Belgiumra vonatkozó huszbehozatali tilalom fel-függesztetik.

5. Végül a szükséghez mérten fölemeltetik a felsősziléziai iparvidék javára az oroszországi vágósertésbehozatali kontingens.

Hogy a határoknak ez a megnyitása praktikus értékű is legyen, a porosz kormány az ez évben lejárató tarifakedvezményeket friss husszállítás számára meghosszabbította és még 20 százalékkal olcsóbbá tette. Ugyancsak 20 százalékos szállítási díjkedvezmény jut a tengeri halak és 30 százalék az élőállatok számára.

6. A kormány a szövetségtanács elé törvényjavaslatot terjesztett, amelynek értelmében ez évi október 1-től 1914. évi március 31-ig terjedő hatálylallyal a húsbehozatali vám 35, illetőleg 27 márkáról 18 márkára szállítatik le olyan községek részére, amelyek saját üzemben hozatnak be külföldi friss vagy fagyasztott húst és azt mérsékelt áron juttatják a fogyasztóknak. (A vámmérséklés visszatérítés alakjában fog történni).

7. A takarmányárpa és kukorica szállítási díját – marhatenyésztők részére – körülbelül 50 százalékkal mérsékelik. (Ez a kedvezmény az agráriusoknak szól.)

Szép eredmény, pedig a berliniek helyzete isteniesek a miénkhez képest, amint ezt ez a kis statisztika is mutatja:

	Berlinben f i l l é r	Budapesten
Kelkáposzta 1 fej	4	4—8
Szőlő 1 kg.	47	100—120
Körte (jobbfaajtájú)	24	52— 70
Alma (nyári)	24	28— 32
Alma (nyári)	24	28— 32
Főzővaj	270	280—340
Teavaj	293—316	360—400
Csirke (fiatal)	53—217	110—220
Ponty (élő)	206	240—360
Sertésborda	230	240
Borjuvésés	240	240
Liba	140—210	172—220

(Az árak mindig egy egységre: kilogramm, liter vagy egy darab, vonatkoznak.)

Micsoda birkatürelem lakozhatik a mi közönségünkben, hogy néma megadással türi millióknak ezt a gyalázatos kiszípolozását.

Kacagtató dolognak nevezte az építőiparosok győri vándorgyűlésén egyik előadó az építőipari törvényjavaslatnak azt a rendelkezését, hogy a munkásvédelmi szabályok ellenőrzésével a kir. iparfelügyelő *szakképzett munkásokat* is megbízhat. Hogy mi van ezen kacagtató, azt elfelejtette az előadó megmondani, pedig mi ennél természetesebb, ennél magától értetődőbb dolgot nem is tudunk elképzelni. Ha a munkás bőréről és nyakáról van szó, miért nem a munkás a legkompetensebb annak a megítélésére, hogy védve van-e a nyaktörés ellen. A munkaadónak csak a zsebéből van szó, ellenben a munkásnak az életéről és egészségéről. Ha valaki ezt a dolgot kacagtatónak találja – és mi megvagyunk győződve, hogy az előadó őszintén beszélt – csak annak a jele, hogy a magyar munkásvédelem komédia, és azok a munkaadók, akik nem a munkásra, hanem saját magukra szeretnék bízni a munkás védelmet, alapjában azzal a reservatio mentalissal teszik ezt, hogy az egész ügyet ki fogják játszani. Bizonyára sok kifogásolni való van a javaslaton, de ha valaki éppen ezt a rendelkezést találja kaka írtatónak, embertelenségéről állit ki magának bizonyítványt. Esryébként ez a rendelkezés megvan az osztrák törvényben is.

A magyarországi nyomdász munkások múlt hó 23-án megkezdett kongresszusukon ünnepelték szakszervezetük 50 éves fennállását. Az ünnepély alkalmából a szakszervezet kiadta 500 oldalon történetét, amiről már hírt adtunk olvasóinknak. A jelentés szerint a fáradhatatlan szakszervezeti tevékenység a szervezeti élet minden terén megnyilvánul. A szervezet erő és eredmények dolgában is első helyen áll, sőt a nyomdász-internacionaleban is az első sorokba került. A legutóbbi stuttgarter nemzetközi nyomdász-kongresszus alkalmából kiadott jelentés szerint, a nemzetközi titkársághoz tartozó 18 ország szervezetei közül a magyar szervezet taglétszáma az ötödik, vagyon dolgában a harmadik helyen áll. Budapesten a nyomdászok és nyomdai munkások 99%-a, országos átlagban pedig 90%-a van szervezve. Gazdasági eredmények dolgában is az Internacionálé élén halad a magyar nyomdász-szervezet. Ausztriában 8 háromnegyedóra a munkaidő, Németországban, Svájcban és Olaszországban 9 óra, Franciaországban jórészt még ennél is hosszabb. Nálunk árszabály szerint 8 háromnegyed óra, 1915. évtől kezdődőleg 8 és fél óra a napi munkaidő. Megjegyzendő, hogy a vidéki nyomdák egy tekintélyes száma – sőt néhány nyomda a fővárosban is – már

most rendszeresítette a 8 és fél órai munkaidőt. A munkabér Budapesten heti 35 koronás minimumban van megállapítva, a vidéki minimum különböző osztályok szerint alakul. Értékes tevékenységet fejt ki a szervezet a tagok segélyezése körül. A segélyezésnek mérvét és valódi értékét csak a következő adatok világítják meg kellőképpen:

	Egy segélyezettre jut átlag
	korona
Betegsegély	94,64
Munkanélküli segély	76.11
Utassegély	21.15
Rokkantsegély	584.08
Temetkezési illetmény	100.-
özvegyi végkielégítés	410.34
Árvasegély	82.88

Munkáscsaládok táplálkozása Slosse és Waxweilernek 1065 belga munkáscsalád táplálkozási viszonyairól szóló, a belga Institut Solvay kiadásában most megjelent könyve sok érdekes adatot nyújt e kérdésben. Az anyag feldolgozása két főrésze szlik; az első physiologiai, a második szociológiai analízis tárgyává teszi azt. Az első részben található főbb megállapítások a következők: A zsiradék- és szénhidrát-fogyasztás túlsúlyban van a fehér jefogyasztással szemben, de már tapasztalható bizonyos növekvő tendencia a fehérjefogyasztás terén is. A fehérje túl kismértékben való fogyasztása Slosse szerint az egészségre károsan hat és gazdaságilag is célszerűtlen. A munkások felhasználta tápláló anyagok nincsenek arányban munkájuk nehézségével és csak a mérsékelt munkával járó energia-csökkenés pótlására alkalmasak. A munkások táplálkozása hiányos és észszerűtlen. A könyv második részében foglalt adatok szerint az ipari kerületekben lakó munkások kevésbé tápláló ételeket fogyasztanak, mint a városiak és a vidékiek. A táplálék tápláló ereje általában növekszik, ha a jövedelem emelkedik. Ez az oka, hogy az amerikai és angol munkás jobban táplálkozik, mint a belga. 85 g-nál több fehérjét fogyaszt ugyanis az amerikai munkások 97%-a, és az angol munkások 72% -a, a belga munkások közül azonban csak 42%. Az Egyesült Államok munkásai közül 83% tápláléka több, mint 3500 kalória értékű, a belgák közül csak 48%-é. Az Amerikába kivándorolt európai munkás is csakhamar alkalmazkodik az ottani táplálkozási viszonyokhoz. Így a bennszülött, mint a bevándorolt amerikai munkás két-háromszor annyi húst és tízszer annyi cukrot fogyaszt, mint az európai.

Mindez a társadalmi környezetnek a munkás táplálkozására gyakorolt nagy hatására mutat. Ha a munkás a környezetéhez tökéletlenül alkalmazkodik, ennek csak a jövedelem túlkicsiny volta lehet az oka.

A newyorki szegényebb néposztályok lakásvi-szonyait ismerteti Louis Eoth ily című könyve, amely a newyorki lakáskérdés történetével, a régebben uralkodott borzasztó állapotokkal, a 90-es és a 900-as évek nagy reformjaival, az ezek nyomán bekövetkezett javulással és a még ma is fennálló visszasságokkal foglalkozik. A könyvben foglalt adatokat és a belőlük -vont következtetéseket e helyen nem részletezhetjük, csak egy érdekes körülményre mutatunk rá. A lakberek magassága tekintetében ugyanis a különböző városrészek közt jelentékeny különbségek mutatkoznak. Ez különösen

Manhattan-re és Brooklynra áll, amint az a következő adatokból is kitűnik.

Egy szoba átlagos bére (Dollárokban)	Manhattanben – a szobák	Brooklynben a szobák
2.50 vagy kevesebb	5.80 %-nál	59.86 %-nál
2.50-3.00	17-75 „	21.36 „
3.00-3.50	24-22 „	9.81 „
3.50-4.00	22-12 „	4.95 „
4.00-4.50	13-17 „	2.00 „
4.50-5.50	9-71 „	1.38 „
5.50-nél több	7-23 „	0.64 „

Mi ez érdekes jelenség oka? Miért nem költözik át a drágább városrészből a lakosság egy része az olcsóbbra, hogy így lehetővé tegye a lakbérek nivellálódását? Sokféle ok működik itt közre. Ezek elsősorban gazdasági természetűek, amennyiben a kis szatócsok, pékek, mészárosok, borbélyok, vendéglősök stb. nem költözhetnek más városrészebe, mint amelyekben az üzletük van és a klientelájuk lakik. Sőt igen gyakran egy helyiséghez vannak kötve és így kényszerülnek háziuraik 25-100 %-es béremelését eltűrni. Ugyancsak a gazdasági viszonyok kényszerítik a Manhattan-ben maradásra az e városrész gyáraiban és irodáiban foglalkoztatott családokat, mert a newyorki közlekedés drágasága mellett az elköltözés nem lenne gazdaságos. De szerepelnek politikai okok is. A politikusok választóik közt, a posta-, rendőr- s közúti vasúti stb. alkalmazottak pedig azon kerület politikai pártvezérei közelében szeretnének lakni – előmenetelük érdekében. De kimutathatók faji és nemzetiségi okok is. New-Yorkban ugyanis az egyes nemzetiségekhez tartozók bizonyos kerületekben tömörülnek; vannak kerületek, ahol a lakosság 86, illetőleg 61 %-a olasz, 63 %-a orosz stb. Itt ezek saját nyelvükön beszélhetnek, megvannak a saját templomaik, kórházaik, orvosaik, ügyvédek és kereskedők stb. és így természetesen legelőnyösebb rájuk nézve, ha ott lakhatnak. Utolsó okként a *praktikus* takarékoság hiánya hozható fel, – a lakó ugyanis, mintsem hogy az 5 dollár hurcolkodási díjat egyszerre ki kelljen fizetnie, inkább hajlandó a sűrűn ismétlődő béremeléseket eltűrni – továbbá a megszokás és a lustaság.

Az osztrák tanítónők cölibátus-kényszerét támadja Schmiendl Györgynek a *Dokumente des Fortschritts*-ben megjelent cikke, kimutatva a mellette felhozott érvek tarthatatlanságát. Egyházi oldalról különösen arra a veszélyre mutattak rá, amely a tanulók erkölceit fenyegeti, ha házastársak ugyanazon iskolában tanítanak. A tanulók jó része azonban odahaza még inkább ki van téve az ily „veszélynek” és mégsem tapasztalható, hogy a több gyermekes anyákat idősebb gyermekeik nem tisztelik és szeretik. – Sokan azt is hangsúlyozzák, hogy a tanítónő iskolai elfoglaltsága az ő családi életének rovására történik. Ez sokkal inkább áll a nők többi kenyérkereseti foglalkozására, anélkül azonban, hogy megakadályozható lenne. Nem állhat meg az a kicsinyes kifogás sem, hogy a tanító-házaspárok túl sokat keresnek. Azonkívül nincs is itt ellenszolgáltatás nélküli jövedelemlről szó. – A lebetegedéssel kapcsolatos több heti munkaképtelenség pedig meg van minden foglalkozásokban is, amelyek a nők előtt megnyíltak, anélkül, hogy őket azokra alkalmatlanokká tenné .... A tanítónők cölibátusa ellen a legfőbb érvet a lélektani és társadalmi pedagógia nyújtja. Ennek a tanítása szerint nevelni csak az tud, a k i n e k g y e r m e k e van.

A II. nemzetközi diplomáciai munkásvédelmi konferencia. A zürichi szociálpolitikai nagy héttel

kapcsolatban megtartott nemzetközi munkásvédelmi értekezleten a svájci département készen nyilatkozott a svájci szövetség tanácsnál közbenjárni, hogy az 1913. év tavaszára a kormányokat egy nemzetközi munkásvédelmi konferenciára hívja egybe. Ez a közbenjárás eredményre vezetett és a szövetség tanács már legközelebb szétküldi a meghívókat. A konferencia tárgya a nők és a 18. éven aluli fiatalok maximális munkaidejének szabályozása lesz. Az első ilyen konferenciát, melyen a fehér foszfor és a nők éjjeli munkájának tilalmát mondották ki, 1906-ban tudvalevőleg szintén svájci földön, Bernben tartották.

A francia szakszervezetek szeptember 16. és 22. között tartották meg ezidei kongresszusukat. A kongresszusra a német és belga szervezetek is küldtek kiküldötteket. A kongresszus legfigyelemreméltóbb pontja a vezetőség jelentése feletti vita volt. Renard bírálta a konföderáció taktikáját. A szervezeteket centralizálni kell, ez az egyetlen fegyver a kapitális koncentrációval szemben.

A szindikalisták az államot akarják megszüntetni – mondja. Az állam megszüntetése azonban politikai cél. Nem veszik észre az antipolitikusok, hogy politikát üznek? Gondoljanak arra, hogy mindenkor, amikor az állam a munkáltatókkal szövetkezik, a munkásosztály bukik a küzdelemben. Gondoljanak csak a vasutasok, a hajósok, a postások sztrájkjára. Igen! Küzdjünk az állam ellen, de az alkalmazottait kizsákmányoló állam ellen. A szindikalisták programja a szakszervezeteket politikai párttá alakítani. A reformisták azonban a politikai pártokra bízzák a burzoá állammal való küzdelmet, a konföderációnak pedig az a feladata, hogy a munkásosztály részére jobb gazdasági feltételeket vívjon ki. Renard ezután javaslatot terjesztett elő, amely kimondja, hogy a szövetséghez tartozó szakszervezetek kizárólagos joga, hogy a szövetség taktikáját és programját megállapítsák. Hangsúlyozza rokonszenvét a szocialista párt iránt, amely a konföderációhoz hasonlóan, habár más területen, a proletárság gazdasági helyzetének javulására és az igazságtalan társadalmi rendszer átalakítására törekszik.

Yvetot, a munkásbörzék csoportjának titkára a szabotázs mellett van, de csak az intelligens szabotázs mellett, amelyet nem a részeges és rossz munkások visznek végbe. Mi a tömegek forradalmát és az egyesek forradalmi cselekedeteit akarjuk – mondotta, ahol annak helye van. A föderalista szellem szükséges ellensúlyozója a centralista törekvéseknek. Nem vagyunk annyira vakok és önféjük, hogy félreismernők némely szövetségnél a centralizmus szükségességét, ott, ahol a munkáltatók is centralizáltak. Ha a propaganda eszközeit erősíteni akarjuk, a szövetkezeti mozgalom segít rajtunk. A szakszervezet és a szövetkezet szilárd alapul szolgálnak. Mindent megteszünk, hogy azokat a munkásokat, akik még a politikában hisznek, közös területen egyesítsük. Utazásunk közben munkánál láttuk a németeket és habozás nélkül beismertük, hogy taktikájukból egy keveset tanulnunk kell. De azt sem hallgattuk el, hogy nekik is el kellene fogadni valamit a mi taktikánkból és temperamentumunkból. A jelentést 1048 szóval 4 ellenében elfogadták.

„Háztartási cselédszerződés”. Münchenben már életbeléptették a régóta tervezett háztartási cselédszerződést. A szerződés lényegesebb határozmányai ezek: A cseléd szobájának közvetlenül a szabadba nyíló ablaka legyen és belülről zárhatónak kell lennie. A hideg időben a cselédnek napközben meleg helyiség álljon rendelkezésére. Minden két hétben egy szabad vasárnapra tarthat igényt (legalább négy órát délután 2 és 8 óra közt), valamint minden két hétben délután 2-3 órát saját dolgai számára. A cselédnek éjszaka nyolc órai pihenőt kell adni s elég időt az étkezésre. Élmezés helyett pénzt csak kivételesen lehet adni. A cseléd felelős a szándékosan vagy a durva hanyagság által okozott károkért. A munkabérből való levonás csak szándékosan okozott

kárért a fél havibér erejéig engedhető meg. Felmondani bármely napon lehet, még pedig 1-től 15-ig a következő hónap elsejére. A munkaviszony mindkét részről felmondható felmondási idő nélkül, ha erre alapos ok van. A munkaadó lemond arról a jogáról, hogy a munkateljesítés megtagadása esetén a cselédet rendőrség útján vezettesse vissza. (Magyar Ipar.)

A kalaposmunkások szeptember hó 15-től 20-ig tartották nemzetközi kongresszusukat Milanóban. A jelentés szerint a magyarországi szervezet taglétszáma mindössze 276. A kongresszuson határozatot hoztak több, a nemzetközi szövetséghez még nem csatlakozott szervezetek megnyerése, a portugál szervezet segélyezése és sztrájkalap létesítése tárgyában.

Az Általános Fogyasztási Szövetkezet – melyet a szociáldemokrata párt alapított – a most kiadott jelentés szerint 2,245.400 korona, forgalmat ért el, melyből a tiszta nyereség 24.000 korona. A tagok száma: 17.000. A szövetkezetnek vidéken is vannak fiókjai. A szövetkezet takarékbetéteket is elfogad, a mostani üzleti év végén elhelyezett takarékbetétek összege 382.000 koronát tett ki, amelyből a kivett összeg: 253.000 korona. Az elmúlt évben a szövetkezet üzletköre kitágult. Tejet több mint *egy millió* litert adott el a szövetkezet. A szövetkezet saját kávépörköldéjében pörköli a kávé, cukormalmában őrli a cukrot. A főváros környékén 19 fiók működik, mely élő és levágott baromfit is szállít, *és folyó év november 1-én* felállítja az első szövetkezeti mézszárszéket a Wekerle-telepen. Ha ez sikerül, az összes fiókjait felszereli mézszárszékekkel. Vidéken most még csak 7 fiók van: Békéscsabán, Mezőtúron, Hódmezővásárhelyen, Szarvason, Szege-den, Székesfehérvárott és Verbászon.

A kender vetése és a nők. A kultúrnövények vetése és aratása és a női termékenység között számos vonatkozás áll fenn, amelyek a földkeresség legtöbb népénél kimutathatók. Nálunk is vannak vagy még nem régen voltak ilyen vonatkozásokra célzó szokások, amelyeknek az az alap gondolatuk, hogy a nő, mint a termékenység symboluma, bűvös után a vetések növést előmozdítja. A kenderre vonatkozó ilyen szokásokat most valaki összegyűjtötte. Leggyakoribb szokás meztelen nők és leányok imája, amelyben azt kiáltják a vetések felé, hogy a kender ne virágozzék előbb, míg nem nőtt a térd vagy nemzőszervek magasságáig, és ne hozzon előbb gyümölcsöt, míg nincs olyan magas, mint a mell vagy a torok. Ha a kender kinőtt, akkor meztelen nők hengergetik benne magukat, keresztül ugrálnak rajtuk stb. Más helyeken szokás a vetésnek a nemzőszerveket mutogatni, vagy a havi vérzést bocsájtani rájuk. Más szokás szerint pedig a női haj elégetése mozdítja elő a vetés növést (Sexual-Probleme 1912. szeptember).

Szobrászok kollektív szerződése. A budapesti faszobrászok három évre terjedő kollektív szerződést kötöttek munkáltatóikkal, melynek lényeges pontjai a következők: 1. A munkaidő 1912. évi augusztus hó 19-től kezdve 8½ (nyolc és fél) órában állapítatik meg. 2. Ünnepre eső esetleges munkáért hat órai munkaidő egész nap gyanánt fizetendő. 3. A munkabérek 1913. évi augusztus hó 19-től a kollektív szerződés lejártáig 3 (három) százalékkal emelkednek. 4. A szabad szervezet által bojkottáltnak jelzett munkát elvégezni nem szabad. 5. Házonkívüli munkáknál nap 1 korona pótlék fizetendő. 6. A munkáltatók tartoznak lehetőleg az egészségnek megfelelő műhelyekről gondoskodni. 7. A szabad szervezet kötelezettséget vállal az 1. pontban foglaltakat az egész vonalon, tehát a gyárakban is, keresztülvinni. 8. A szakszervezet munkaerőt csakis oly helyekre közve-títhet, ahol szakszerűen felszerelt műhelyek vannak

és a kollektív szerződést aláírják. 9. A darabszámos munka teljesen eltöröltetik.

Ima és sztrájk. Az angol bányászsztrájk idejében megírtuk, hogy a püspökök gyülekezete egy imát fogadott el, hogy annak a folytonos ismételtetésével járuljon hozzá a nagy nemzeti veszedelem elhárításához. Miután a bányászsztrájk csakugyan véget is ért, az angol püspökök természetesen meg lesznek győződve, hogy az ő imádságuk vetett véget a vizsálynak. Most ennek a dolognak a pendentejét olvassuk az amerikai Square Deal című szociálpolitikai közlönyben, amely viszont a newyorki „Tribune”-ből vette. Az angol kikötőmunkássztrájk közelmúlt napjaiban történt. Ben Tillet a híres sztrájkvezér lán-goló beszédet tart a tömegnek és különös heveséggel támadja lord Devonportot, aki pénzt adott a sztrájk-letörés céljaira. Fulmináns beszédének végakkordjaként, a szenvedély legmagasabb fokozatán Ben Tillet felszólítja a hallgatóságot, hogy mondjanak el vele együtt egy imádságot. Erre a kalapok lerepülnek és ezernyi-ezer torok döngi a szónok után az imádságot: „Óh Isten sújtsd agyon lord Devonportot!”

Nem tudjuk hirtelenében eldönteni, hogy mire jellemzőbb ez a kis epizód. A „Tribune”-re-e, mint hazugság, vagy az angol munkásságra, mint igazság. Annyi bizonyos, hogy ha a valóságnak megfelel, akkor a püspökök mégis büszkén verhetik a mellüket, hogy ők jobban értenek az imádkozáshoz, mint Ben Tillet és a munkások. Mert a bányászsztrájk csakugyan véget ért, ellenben lord Devonportot nem sújtotta agyon az úristen.

Sztrájk a kommunizmusban. Rendkívül érdekes eset foglalkoztatja ezidőszerint a francia közvéleményt, valami olyan, amely a Fourier szomorú kudarcára emlékezteti az embereket. Mi a Frankfurter Zeitung híradásából ismerjük az eseményt, amelynek színhelye az 1885-ben, egy elkeseredett sztrájk alkalmával Jaurès agitációjára létesített albi-i munkásszövetkezeti üvegyár. Ez az üzlet teljesen a munkások tulajdona, de forma szerint részvénytársaság, amely Parisban székel és igazgatóságában úgy a szociáldemokrata párt, mint a szakszervezeti tanács képviselve van. Maga a gyár a munkásokra van bízva, akik közös haszonra dolgoznak benne. Jövedelmzése nem fejlődött szabályszerűen, az üzem időnként háttérbe szorult a konkurenciával szemben, mert az ipar haladásával nem igen akart lépést tartani. A párisi igazgatóságának időnként be kellett avatkoznia. Néhány év előtt is elküldötte a telepre megbízottját, aki a gyárat újjászervezte és a forgalmat rövid idő alatt tetemesen megnövelte. Ez a kiküldött azonban, aki maga is szocialista, összeütközésbe került a munkássággal és pedig állítólag azért, mert kommunisztikus egyenlőséget akart a munkások között létesíteni. Spinetti a neve a kiküldött megbízottnak, akinek a legutóbbi rendelkezése az akart lenni, hogy a munkások keresetét egyenlősi. Eddigélé pl. a nőket nagyon rosszul fizették az üzemben, alig kerestek napi 2 frankot, holott a fűvők 9-10 frankot is megkerestek. Spinetti átlagos napi 6 korona keresetet hozott javaslatba a munkásságnak, amelyet a pihenő napokon is megkaptak volna. A munkásság azonban elvetette a javaslatot és miután a párisi igazgatóság nem akart engedni : a munkások az olvasztókban eloltatták a tüzet és sztrájkba léptek. Most már csak az a kérdés, hogy a valóság teljesen megfelel e Frankfurter Zeitung párisi tudósításának.

Az európai közlekedésügy nyomorékja, a Déli Vasút hosszas vajúdas után 40(0).000 koronát szavazott meg családi pótlék címén tisztviselőinek. Ez az összeg jogosan a családos embereket illetné meg, de mivel a Déli Vasút vezetősége az elaggott aggregéyek asy-luma, *családi* pótlékban magas állású aggregéyeit is szeretné részesíteni. Sőt úgy hirdik, hogy ezek jobban járnának, mint a kisebb fizetésű családos tisztviselők, mert míg ezeknél a nemrégiben juttatott lakbérkiegészítés (szégyeljük ideírni: ez a lakbérkiegészítés a kisebb embereknél 30-50 korona között volt) a családi pótlékból levonásba nem kerülne, a kisebb fizetésű tisztviselők csak a lakbérpótlék és családi pótlék közötti különbséget kapnák. Hogy utóbbiak ezt nem lesznek hajlandók szó nélkül túrni, nagyon is érthető, és ez okból mozgalom indult meg közöttük, – hogy már most állást foglaljanak a még be sem következett – de a vezetőség lélektanát ismerve: bekövetkezhető sérelem ellen. *Dr. L-r.*

Gyermekliga a község szépítése érdekében alakult Michigen állam egy városában. A liga tagjai által kiállított nyilatkozat szerint :

„Városunkat szebb és kellemesebb lakóhelyivé akarom tenni és ezért kötelezem magam :

1. a város utcáit és tereit tisztán tartom;
2. növényeket és fákat ültetek;
3. a kertek beültetésénél segídek;
4. törekedni fogok más téren is városunk tisztaságára vigyázni”.

A tagsági jegy hátsó oldalán a tanító igazolja az egyes gyermek tevékenységét. A tagsági jegy felmutatása után az egyesület a magokat és szerszámokat kiszolgáltatja a gyermekeknek. A gyermekek lelkesedése a szülőket is elragadta és rövid idő alatt nagy átalakuláson ment át a kis amerikai város.

A főváros műhely-bérháza. Nemcsak Budapesten, hanem az egész országban is érdekes kísérletet jelent az első fővárosi műhely-bérház. Az új műhely-bérház építése ugyanis a Lehel-utca és a Taksony-utca sarkán annyira előrehaladt, hogy az új intézményt a tavaszon már át lehet majd adni rendeltetésének. Maga az épület már jóval előbb készen lesz, ám egy mellékesnek tetsző körülmény a megnyitást hátráltatja. A főváros tudniillik a sokféle befolyás torzalkodása közepette még mindig nem tudta eldönteni, hogy a bérházak műhelyeinek energia-szükségletét miféle motorikus hajtóerővel, illetve miféle motorokkal lássák majd el? Míg itt a legerősebb és legbefolyásosabb el nem bilylenti a döntés mérlegét a maga javára, addig a műhely-bérház sem szolgálhat tulajdonképpeni rendeltetésének. Mert az új intézmény keretében a főváros nemcsak műhely-helyiséget, de az ipari munkához szükséges motorikus erőt is rendelkezésükre akarja bocsájtani a kisiparosoknak. A főváros illetékes műszaki közegei most tanulmányozzák ezt a kérdést. Háromféle motortípusról van szó, még pedig benzin-, villám- és gázmotorról. A műhely-bérház beosztása igen érdekesnek ígérkezik. Százhat kisiparos-műhely fog elhelyezkedni a hatalmas épületben. Lesz ötven egyszobás és húsz kétszobás lakás az emeleten, valamennyi műhellyel. Az egyszobás lakás ára 500 korona, a kétszobásé 700 korona lesz. Lesz azonkívül tizennégy egyszobás műhely a földszinten (évi 800 korona), öt kétszobás műhely ugyancsak a földszinten (1000 korona), hat manzárd-műterem (500 korona) és végül a szuterénben hat nagy (raktári célokra is alkalmas) műhely (1200 korona). Az összes évi bér tehát közel 70.000 korona lesz. Minthogy pedig az épület céljára egy millió koronánál csak valamivel nagyobb összeget vettek föl az új intézmény költségvetésébe, ha a számítások beválnak, a főváros nem fog ráfizetni az új intézményre.

Munkásbiztosítás.

Rovatvezető: *dr. Halász Frigyes,*
az Országos munkásbetegsegélyző és balesetbiztosító-pénztár s. titkára.

Késedelmes járulékfizetés és behajtási illeték

A törvénynek és a rendeleteknek intézkedései egymagukban nem alkalmasak arra, hogy a kerületi munkásbiztosító pénztárak járulékaikhoz hozzájuthassanak. A törvény 46. §-a ugyan kimondja, hogy a járulékok nemfizetés esetén közigazgatási utón a közadók módjára hajtatnak be, de abból az intézkedésből nem következik, hogy akár a közadók, akár a pénztári járulékok gyorsabban folynak be, hanem inkább az következik, hogy mind az adók, mind a járulékok lassabban hajthatók be. És ez természetes és logikus következmény. Maguk a közadók is nehezen folynak be. Ha most már a közadók mellé még pénztári járulékok is társulnak, mint köztartozások, úgy mi sem természetesebb, hogy együtt még nehezebben lesznek behajthatók. Ugyancsak ilyen a helyzet a végrehajtó közegekkel. Ezek a közadók behajtásával annyira túl vannak terhelve, hogy csak a legelcsigázóbb munkával képesek maguknak a közadóknak behajtására is. Ha ezeknek a pénztári járulékhátralékokkal terheltnek kell munkájukat végezni, természetes, ezen az új működési területen csak silány eredmények fognak kisarjadni. Láthatjuk az 1883: XLIV. t.-cikkel szemben az 1909: XL t.-c. intézkedéseit, hogy a városoknak és községeknek lassú, vontatott adóbehajtását milyen erélyes intézkedésekkel akarja siettetni. Az 1909: XI. t.-c. 71. §-a a következőképpen intézkedik:

A községtől jár óságok (városi adóhivatalok) havonként jelentést tesznek a kir. pénzügyi igazgatóság-hoz az adóbehajtás menetéről és az adóbehajtás rendes eszközölése iránt azon felelősséggel tartoznak, hogy ahol igazolatlanul hátralékban marad valamely köztartozás, ott költségükön fog az a 40. §. 3. pontjában említett felfogadott állami közegekkel, esetleg az állami végrehajtókkal behajtatni.

Észlelt hanyagság esetében a közigazgatási bizottság van hivatva a körülményekhez képest kimondani, hogy az esetben, ha 15 nap alatt a hiány nem pótolatik, az emiatt felelősség lép életbe. Ily esetben egyúttal intézkedik a bizottság, hogy az adóbehajtás – a 15 napi határidőnek eredmény nélküli lefolyta után – a községi bírónak (pénztárnoknak) és jegyzőnek, illetőleg a községi vagy városi adóhivatal főnökének költségén eszközöltessék.

Ha elrendeltetik a felelősség alkalmazása, a rendelet a sújtott közegekkel azonnal közöltetik, ki isi az ellen nyolc nap alatt felelbezzhet; de ha a pénzügyminisztertől a felelbezés felküldésétől számított 15 nap alatt kedvező válasz nem érkezik, a végzés életbe lép.

Ha a bizottság a felelősség kimondását a pénzügyigazgatóság javaslatával szemben megtagadja, köteles a pénzügyigazgató azt, a határozatkézbetést követő három nap alatt, a pénzügyminiszterhez felelbezzni, aki a kérdésben végleg dönt.

Az a községi (városi) közege, aki ellen a most említett szigor alkalmaztatott, ismételt hanyagság esetében, fegyelmi utón, hivatalától is elmozdítható.

Az állami végrehajtóknak, valamint az ideiglenesen felfogadott állami közegeknek a jelen § esetében járó és megtérítendő illetményeit (72. §) a pénzügyminiszter rendeleti utón szabályozza.

A hivatkozott 72. § pedig a következőképpen intézkedik:

A mulasztást elkövetett községi (városi) közegek tartozik a terhére eső és királyi pénzügyigazgatóság által számszerint megállapított költségeket, a marasztaló végzés kézbesítését követő 15 nap alatt, a királyi adóhivatalba befizetni. Ha ezen befizetés a kitűzött határidő alatt nem teljesítetik, a királyi pénzügyigazgató köteles a megállapított költségeket az illető elmarasztalttól, vagy ha ennél elegendő fedezetet nem talál, a községtől (várostól) közigazgatási utón, az egyenes adók módjára behajtani, fennmaradván a községnek (városnak) visszkereseti joga a mulasztó közegek ellen.

A közadók kezeléséről szóló törvénynek ezek a szigorú intézkedései is mutatják, hogy nagyon nehézkesen mehetett az adóbehajtás, mert törvényhozásilag kellett siettetni a tempóját. Egész térje 71. és 72. §-ok, mert ebből láthatjuk egyúttal, hogy közigazgatási hatóság lassú intézkedései ellen hova kell folyamodni. Örvendetes körülmény különben, hogy az állami hivatal egy nemrég leiratával magára vállalta a közbenjárás munkáját.

A törvényes intézkedések bizonyító erejű intézkedéseivel is hangosabban harsogják a kerületi munkásbiztosító pénztárak évi mérlegei, hogy a mai hátralebegtési törvényes módszerek nem alkalmasak a kinlevőségek apasztására.

A kerületi munkásbiztosító pénztárak természetesen nem voltak hajlandók bevárni ama törvényes intézkedéseket, amelyek segítenek a mai áldatlan állapotokon, hanem maguk ragadták meg a cselekvés gyepelőit. Ma háromféle pótbegtési rendszer van a forgalomban.

1. Sok pénzbeszedőt és lehetőleg pénztári végrehajtót alkalmaznak és alkalmaztatnak.

2. Százalékot fizetnek a városi és községi végrehajtóknak a behajtott összegek után.

3. Az Országos Pénztár ajánlotta módon saját pénzükön alkalmaznak városi és községi végrehajtókat.

Mi az egyes módszereket jelen cikkünkben nem kritizáljuk, sőt kijelentjük, hogy mind külön, mind összességükben rendkívül alkalmasak, azonban tényként megállapítjuk, hogy pénzbe, még pedig nagyon sokba kerülnek, a törvény intencióin túlmenő kiadások rettenetesen megterhelik a kezelési költségzámát és a segélyezés szája elől veszik el a falatot. De a viszonyok kényszerítő ereje annyira sarokba szorítja a pénztárakat, hogy a póttintézkedések szüksége elől kitérni valóságos szociálpolitikai harakiri volna.

(Folytatása következik.)

Dr. Löwy Ödön.

Az Országos Pénztár 1913. évi költségeloirányzatát, illetve annak a f. évi közgyűlés elé terjesztendő tervezetét az igazgatóság megállapította. A költségeloirányzat 1,668.100 koronát (1912-ben 1,288.000 koronát) irányoz elő az állam terhére az országos pénztár igazgatásával felmerülő személyi és dologi kiadás gyanánt. Az országos pénztár igazgatásával járó összes kiadásokat kivétel nélkül az állam által fizetendő (T. 115. §) igazgatási költségzámára állítja be az eloirányzat s kezelési (T. 102. §) költségzámára ily címen költség felvéve nincsen. A munkaadók által fedezendő baleseti számlára pusztán a *balesetelhárítással* felmerülő 109.800 korona és a baleseti poliklinika provizórius helyettesítése céljából 25 ágygyal felszerelt *felülvizsgáló intézet* 126.300 koronája van beállítva, – a baleseti költségzámán tehát mindössze 236.100 korona. A közös kezelési költségzámára terhére irányoztatik elő a *Munkáskórháznak* a volt Niedermann-szanatórium he-

lyiségében való felállítása, mely kórház 438.200 korona évi kiadást okoz ugyan, de ápolási költségekben ugyanennyit be is hoz. Ily módon az eloirányzott 1913. évi tiszta kiadás:

az állam terhére . . . 1,668.100 K,

a baleseti számla terhére 236.100 K.

Összesen: 1,904.200 K.

Ezen költségeloirányzat az első az országos pénztár életében, mely *normál-budgetnek* mondható, értve ezalatt egyrészt azt, hogy a valóságos szükségletnek megfelelő s nem messzemenőleg megszorított mérvben irányozza elő a kiadásokat, másrészt azt, hogy mindazon adminisztrációs költséget, melyet a T. 115. §-a értelmében az állam tartozik viselni, valóban az állam terhére is veszi fel. A költségeloirányzat szerint a meglevő 172 napidíjas állás közül 102 megszünttetik s rendszeresített állássá fog átszerveztetni, amivel kétségtelenül nagy lépéssel fognak előre jutni az országos pénztárak a napidíjas rendszerrel szakítani kívánó törekvései. A költségeloirányzatban, tekintettel az országos pénztárak 1908 óta nagy mértékben tágult ügykörére, a személyzetnek megkilencszereződött létszámára s a mindezekkel együtt járó nagyobb felelősségre és munkatöbbletre, a pénztár vezetőtisztviselői részére pótlékok állapítottak meg, melyek egyúttal azal a rendeltetéssel is bírnak, hogy a végzett különmunka díjainak megváltására szolgáljanak. Az igazgató 4500 korona, az aligazgatók 4100 korona, a főorvos 4100 korona, az elnöki osztályvezető-titkár, a főszámtanácsos és főorvos-helyettes pedig 2-2000 korona pótlékban részesülnek 1913 január 1-étől kezdődőleg. Az országos pénztár idei költségeloirányzatának különös súlyt ad az, hogy annak szerkesztése az országos pénztár megvizsgálásával megbízott állami hivatali kiküldöttek vezetőjének az előkészítő tárgyalásokban való részvételével és az ő észrevételeinek az egész vonalon való honorálásával jött létre.

A munkásbiztosítás halottai. Az elmúlt napokban a magyar munkásbiztosításnak két kimagasló alakját ragadta el a halál: Dr. H e r c z e g Ferenc, min. osztálytanácsos bírót, az állami munkásbiztosítási hivatal tagját és H a y d i n Imrét, az Országos Pénztár titkárát. Utóbbi sírjánál Sarkadi Ignác mondott megható búcsúztatót.

Mialatt ők a mások egészségének és testi épségének gondozásával, az ország közegészségügyének előbbrevitelével foglalkoztak, a közelükbe férközött a kór, s rajtuk állt bosszút azért, mert másokon való hatalmát meg akarták szorítani. Fiatalon, férfikoruk delén, az alkotóképesség teljében érte őket a halál. Nagyszabású munkásságuknak elvesztése igaz gyászba borítja a magyar munkásbiztosítás minden tényezőjét.

Az OMBP igazgatósága szeptember hó 30-án és folytatólag október 1-én ülést tartott, a melynek tárgysorozatára az ügyeknek oly hatalmas tömege volt kitűzve, hogy az ügyek kivonatos ismertetését tartalmazó s az igazgatóság tagjainak megküldött szokásos nyomtatott füzetek együttesen 700 oldalt tettek ki. Tudomásul vette az igazgatóság az elnökség azon körirati intézkedését, hogy a helyi szervek a közigazgatási hatóság szolgálatában s nem pénztári szolgálatban levő személyek külön pénztári végrehajtóvá való kirendelését kérjék az illetékes hatóságtól. Tudomásul vette az igazgatóság a gazdasági gépek mellett alkalmazott személyzet betegség esetére való biztosítása tárgyában kiadott körrendeletet, de egyúttal elhatározta, hogy tekintettel azon in-

konvenenciákra, melyek főleg az érdekelt munkaadókra és munkásokra nézve a cséplőgépkalkulációkat biztosítása körül felmerült vitákból származtak, a kereskedelmiügyi minisztertől kérelmezni fogja a 36,227/912. sz. miniszteri rendelet felfüggesztését. Köszönését fejezte ki az igazgatóság Lukács József alelnöknek, ki az Országos Pénztár alkalmazottainak segélyalapja részére immár ötödikben ajándékozott 1000 koronát, s így ezen, kizárólag az ő adományából álló alap vagyonát immár 5000 koronára emelte. 35 központi tisztviselő véglegesítése után elfogadta az igazgatóság a budapesti ker. pénztár székházának építésénél pályázatra kiírt munkálatok vállalatba adásáról szóló elnökségi jelentést, melyben közöltetett, hogy a budapesti pénztár székházának építése szeptember 1-én megkezdődött. A székesfehérvári ker. pénztár megóvására elhatározta az igazgatóság, hogy a pénztár székházavatási ünnepélyén az elnökség útján képviselteti magát. Ezek után jóváhagyta a ker. pénztár alkalmazottak drágasági pótlékára vonatkozó ker. pénztári határozatokat, majd a szokásos állászervezési és személyzeti, orvosi és gyógyszerügyi, önkéntes tagok ügyei és székház valamint helyiségbérleti helyi szervei ügyek után 1656 tőkefedezeti üzletágba tartozó és 3566 felosztó kirovó üzletági üzem besorozását határozta el és 1100 baleseti kártalanítás ügyet tárgyalt le.

Családtagok gyógyfürdősegélye. Az Országos Pénztár igazgatósága legutóbbi ülésében 38,511/912. sz. a. hozott határozatával azon álláspontra helyezkedett, hogy a kórházba, gyógyintézetbe, gyógyhelyre küldött családtagoknak mindazok a gyógy- és ellátási tényezők adandók meg, mint a biztosított pénztári tagnak. Az oda- és visszautazás költségei az alapszabályok szerint a biztosított tagnak is járó legolcsóbb alkalmatosság, vagy pedig az orvos által a beteg állapotára való tekintettel kifejezetten rendelt más szállítási mód költségeiben állapítandók meg. Élelmezési költség címén a családtag az utón töltött napok számával egyenlő számú napi táppénzben részesítendő, a táppénz összege abban a mérvben állapítandó meg a családtagnak is, mint amily összeg jár a biztosított tagnak, akinek tagsági jogán a családtag a segélyben részesül. Minden megkezdett nap egy napnak számítandó, s egy napnál rövidebb útra a táppénz, mint élelmezési költség, csak az esetben utalható ki, ha az utazás három óránál hosszabb időt vesz igénybe.

Szabadságvesztésbüntetést szenvedő sérült járadéka. Az Országos Pénztár elnöksége konkrét ügyből kifolyólag tovább követendő elvként megállapította, hogy a fogságban levő járadékosok hozzátartozói részére a járadék nem csupán a jogerős ítélettel kiszabott szabadságvesztés, hanem *már az előzetes letartóztatás, illetve vizsgálati fogság tartama alatt is folyósítandó.* Az idézett törvényszakasznak a törvény szelleméből kivehető egyedüli helyes magyarázata ugyanis az, hogy a hozzátartozókról mindazon esetekben, amikor sérült állami kényszerfogságba kerül – gondoskodva legyen. Nem éretnék el a törvényhozó ezen kétségtelen szándéka, ha a szakaszt csak a jogerősen elítéltek (csak ezekre mondható, hogy büntetve vannak) hozzátartozóira alkalmaznánk, mert a több hónapon keresztül előzetes fogságban levő sérült hozzátartozói hasonlóan szorult helyzetben vannak, mint ha a sérült már ítélet alapján volna szabadságától megfosztva.

Vállalati pénztár feloszlása. A karánsebesi faipar r.-t. vállalati betegsegélyező pénztárának köz-

gyűlése elhatározta a pénztár feloszlását, mivel a pénztárt fentartó vállalat csődbe jutott. – Itt említjük meg, hogy az Országos Pénztár elnöksége általában azon álláspontra helyezkedett, hogy *vállalati pénztárt fentartó vállalat csődbejutása esetén a vállalati pénztár a T. 149. §-a értelmében az állami hivatal által azonnal feloszlátandó,* mivel abból a körülményből, hogy a vállalat csődbe jutott, nyilvánvaló, hogy pénztára törvény szerű kezeléséről (T. 149. §.) nem gondoskodhatik.

Színészek biztosítása. Az O. P. igazgatósága f. évi szeptember 30-iki ülésében tárgyalta az Országos Színészegyesület kiküldöttjeivel folyó évi szeptember hó 1-én megkötött s az Országos Színészegyesület igazgató-tanácsa által szeptember hó 3-án elfogadott következő megállapodást:

„1. Az Országos Pénztár tudomásul veszi, hogy az Országos Színészegyesület a rendelkezésére álló eszközökkel intézkedik az iránt, hogy a színigazgatók a színházi művészi személyzet azon tagjait is, kik évi 2400 koronát meg nem haladó javadalmazással vannak alkalmazva. 1912. évi szeptember 1-től kezdődőleg a pénztárba bejelentésük.

2. Tekintettel arra, hogy a színházi művészi személyzetnek biztosítási kötelezettsége tekintetében a legfőbb hatóságok eddig ellentétes döntéseket hoztak s így a színigazgatók a biztosítási kötelezettség fenforgásával, saját hibájukon kívül, nem lehetnek tisztában, tekintettel arra, hogy az Országos Színészegyesület immár önként gondoskodik arról, miszerint az 1907. XIX. t.-e. 1. §-ának 2. pontja a színházi művészi személyzetre nézve is végrehajtható s így az Országos Pénztár a hatósági kényszer igénybevételével járó adminisztratív nehézségektől mentesül, az Országos Pénztár kötelezőleg kijelenti, hogy a színházi művészi személyzet ügyében 1912. év szeptember 1-je előtti időre a színigazgatókkal szemben semminemű követeléseket nem támaszt. Amennyiben egyes színigazgatók ellen a betegsegélyző járulékok iránt per van folyamatban, ezen pereket az Országos Pénztár megszünteti, ha az illető igazgató a perköltségek kölcsönös megszüntetése iránti nyilatkozatot aláírja. Ennek ellenében az Országos Színészegyesület kötelezettséget vállal arra, hogy mindazon a művészszerzőkhez tartozó tagok után, akik az Országos Színészegyesület felügyelete alatt álló és koncesszióval bíró igazgatók társulatánál 1912. évi június 1-től kezdődőleg szerződésben voltak és évi 2400 koronát meg nem haladó javadalmazással bírtak, a már esedékessé vált járulékokat a 23 koronás országos átlagösszeg alapul vétele mellett az 1912. évi június hó 1-től szeptember 1-ig lefolyt időre egy összegben legkésőbb ezen megállapodás aláírása után 8 nappal, az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztárnál befizeti.

3. Az Országos Színészegyesület gondoskodik arról, hogy tagjai az ezen megállapodás hatályba lépését megelőző időre vonatkozólag az Országos Pénztárral szemben segélyezésre igényt nem támasztanak.

Ha azonban a színházi művészi személyzet valamely tagja 1912. évi szeptember hó 1-je előtti időre vonatkozólag az Országos Pénztárral szemben mégis igényt támasztana és az Országos Pénztár, illetve helyi szerve ennek folytán kénytelen volna az illető tag részére az 1912. évi szeptember hó 1-je előtti betegsegélyből kifolyólag a betegségi segélyeket nyújtani, úgy az Országos Pénztár az 1907. évi XIX. t.-c. 12. §-ának utolsó bekezdése alapján azon színigazgatótól, akinél az illető tag megbetegedése idején alkalmazva volt, a kiszolgált betegségi segélyek értékét behajítja. Az Országos Színészegyesület belső ügye marad annak rendezése, hogy ezen költségeket végeredményben ne az illető színigazgató egymaga, hanem a színészegyesületi betegsegélyező pénztár viselje.

4. Ha valamely színigazgató az Országos Színészegyesületnek a jelen megállapodás 1. pontjában megjelölt intézkedését nem respektálja és a művészi személyzetnek a pénztárba való bejelentését megtagadja, úgy a színészegyesület által kötött ezen megállapodás 2. pontja sem terjed ki rá s az Országos Pénztár tőle az 1907. XIX. t.-c. 1. §. 2. pontja és a 12. §. utolsó bekezdése alapján az összes köteles szolgáltatásokat visszamenőleg követelni fogja.

5. Jelen megállapodás véglegesen irányadóvá csak akkor válik, ha azt egyfelől az Országos Pénztár igazgatósága és az All. Munkásbiztosítási Hivatal, másfelől az Országos Színészegyesület tanácsa elfogalta.

6. Az Országos Pénztár köiratilag ki fogja tanítani a pénztárakat arra, hogy a színészeknél keresetképtelenség alatt a színpadi működésre való képtelenség értendő s fel fogja hívni helyi szerveit, hogy kellően tájékoztassák orvosait arról, miszerint a színészek speciális munkájára tekintettel a színészeknél olyan állapotok (például rekedtség) is keresetképtelen betegséget jelentenek, melyek más pénztári tagoknál ilyenekül el nem ismerhetők.”

Az Ö. P. igazgatóság a megállapodást elfogadta, csupán a megállapodás 2. pontjának oly értelmű helyesbítését kívánja, hogy az Országos Színészegyesület nem 1912 június 1-től szeptember 1-éig, hanem május 1-étől szeptember 1-éig terjedő időre köteles a 23 koronás átlagösszeg alapján a járulékot befizetni.

Politikai párt alkalmazottja a T. 1. §. 16. pontja alapján biztosításra kötelezett-e? Az Országos Pénztár igazgatósága egy, az a-i ker. pénztár által felterjesztett konkrét esetben a biztosítási kötelezettség kérdésében az alapszabályok 19. §-ában körülírt hatáskörében úgy nyilatkozott, hogy a politikai pártok alkalmazottai, mint egyleti, illetve társulati alkalmazottak a T. 1. §. 16. pontja alapján biztosításra kötelezettek. A pénztár igazgatósága a határozatot következőleg indokolta:

Annak a kérdésnek eldöntésénél, hogy az 1907. évi XIX. t.-cikk értelmében ki tekinthető biztosításra kötelezettnek, csak a törvény rendelkezései lehetnek irányadók. A Törvény 1. §-a a munkához, a foglalkozáshoz köti a biztosítási kötelezettséget. Az alkalmazott tehát, aki egyleteknél, társulatoknál alkalmazva van és ezekkel szemben őt szolgálati viszony fűzi össze, a megadott kereseti határon belül feltétlenül biztosításra kötelezett.

Miután a biztosítási kötelezettség kérdése az 1907. évi XIX. t.-cikk 1-3. §§. értelmében egyedül a foglalkozásba lépéssel, egy bizonyos munka elvállalásával áll kapcsolatban, a biztosított szempontjából teljesen irreleváns azon kérdés, hogy a munkaadó a tőle más szempontokból elvárt rendészeti, közigazgatási vagy más egyéb követelményeknek eleget tett-e. Tény az, hogy vannak és lehetnek egyesületek, társulatok, amelyek akár mulasztásból, akár határozott rendelkezés hiányában – alapszabályok nélkül – mint politikai pártok működnek és e célból fizetéssel vagy bérrel alkalmazottakat tartanak. Ezek az alkalmazottak már foglalkozásba lépésük által biztosított tagokká váltak. *Amilyen közömbös tényező a munkásbiztosítási törvénnyel szemben egyéb rendészeti vagy közigazgatási törvény rendelkezése, éppen olyan veszélyes is ez a semmi törvényes alappal nem bíró korlátozás, mert ez a felfogás következetesen fejelesztve oda visz, hogy az iparosnál vagy kereskedőnél, aki iparigazolvány nélkül üzi foglalkozását, vagy abban a bányában, vasúti üzemnél, jégmünel stb., amelyek telepengedély nélkül működnek, a foglalkoztatott munkások biztosítási kötelezettsége megsemmisíthető. Mert ha nem egylet vagy társulat az, amely kormányhatósági engedély nélkül működik, akkor nem ipar, bánya, vasút stb. az, amely ipar-, illetve telepengedélylyel nem rendelkezik.*

A baleseti munkaprogramul tárgyalásakor az Országos Pénztár igazgatósága is megállapítván, hogy a balesetgyakorisági statisztika szolgál a balesetelhárítás alapjául, elrendelte, hogy az előterjesztett javaslatok alapján konkrét szabályzat alakjába öntött tervezet készíttessék, amelyet mindkét érdekeltség bevonásával ankétszerű tárgyalás alá kíván vetetni.

Felelős szerkesztő : **Dr. LÁNCZI JENŐ.**